

Том Стопард

**РОЗЕНКРАНЦ І
ГІЛДЭНСТЭРН
ПАМЕРЛІ**

п'еса на тры дзеі

пераклаў
з ангельскай
ІГАР КУЛІКОЎ

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ

Розенкранц

Гілдэнстэрн

Актор

Трагікі

(пяць чалавек, у тым ліку Алфрэд)

Гамлет

Афелія

Клаўдзій

Гертруда

Палоній

Жаўнер

Гарацыё

Форцінбрас

Пасол

прыдворныя і слугі

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Два чалавекі елізавецінскай эпохі бавяць час у мясцовасці, пазбаўленай выразных прымет.

Абодва добра апранутыя: капелюшы, плашчы, кійкі і ўсё такое.

У кожнага — па вялікай скураной каліце.

Гілдэнстэрнава каліта амаль пустая.

Розенкранцава каліта амаль поўная.

Рэч у тым, што яны гуляюць у арлянку, і адбываецца гэта наступным чынам. Гілдэнстэрн (далей ГІЛ) дастае манетку са свайй каліты, падкідвае і чакае, пакуль яна ўпадзе. Розенкранц (далей РОЗ) глядзіць на манету, абвешчае, што выпаў арол (бо так і ёсць), і кладзе сабе ў каліту. Потым усё паўтараецца. Выглядае на тое, што яны займаюцца гэтым ужо досыць доўгі час.

Тое, што заўсёды выпадае арол, неймаверна, аднак РОЗ не выражае ніякага здзіўлення — ён і не адчувае яго. Тым не менш ён дастаткова прыстойны чалавек, каб адчуваць лёгка сорама, што выцягнуў у свайго сябра столькі грошай. Няхай гэта будзе ягонай характарыстыкай.

ГІЛ, наадварот, жвава рэагуе на ўсю незвычайнасць сітуацыі. Грошы яго не абыходзяць — яго болей хвалюе сутнасць таго, што адбываецца. Усведамляць і не паддавацца паніцы — вось ягоная характарыстыка.

ГІЛ сядзіць. РОЗ стаіць (і рухаецца адно, каб падбраць манету).

ГІЛ падкідвае манету. РОЗ яе правярае.

РОЗ: Арол.

Ён падывае манету і кладзе сабе ў каліту. Сцэна паўтараецца.

Арол.

Сцэна паўтараецца.

Арол.

Сцэна паўтараецца.

Арол.

Сцэна паўтараецца.

Арол.

ГІА: *(падкідваючы манету)* У стварэнні інтрыгі ёсць нешта ад мастацтва.

РОЗ: Арол.

ГІА: *(падкідваючы яшчэ адну)* Зрэшты, для гэтага досыць і адной удачы.

РОЗ: Арол.

ГІА: Калі я падабраў правільнае слова.

РОЗ: *(падывае позірк на ГІА)* Семдзесят шэсць—нуль.

ГІА устае, хоць ісці няма куды. Ён кідае не глядзячы цераз плячо яшчэ адну манету; ягоную ўвагу прыцягвае наваколле — ці дакладней яго адсутнасць.

Арол.

ГІА: Чалавека слабейшага гэта магло б прымусіць перагледзець сваю веру. Прынамсі, у тэорыю імавернасцяў.

Ён штурляе манету цераз плячо і ідзе ўглыб сцэны.

РОЗ: Арол.

ГІА, вывучаючы межы сцэны, падкідвае яшчэ дзве манеты — адну за адной, вядома. РОЗ абвешчае, што на абедзвюх выпаў арол.

ГІА: *(задумліва)* Тэорыя імавернасцяў, як нехта трапна заўважыў, выходзіць нібыта з таго, што калі шэсць малпаў *(здзіўляючыся самому сабе)* ... калі шэсць малпаў...

РОЗ: Гуляем?

ГІА: Калі яны што?

РОЗ: Ну, ты як?

ГІА: *(зразумеўшы)* Гуляем. *(Падкідвае манету.)* Закон сярэдніх лікаў, калі я правільна разумею, кажа, што калі падкідваць шэсць малпаў у паветра дастаткова доўгі час, то яны будуць падаць на хвост гэтак жа часта, як і...

РОЗ: Арол.

Ён падбірае манету.

ГІА: ... як і ўніз галавой. Што нават наблізір асабліва карыснай высновай не назавеш, як гэтых малпаў ні крузі. Дый нават без іх.

У сэнсе ніхто на гэта не паставіць. То-бок я, можа, і паставіў бы, але не ты...

Падкідвае манету.

РОЗ: Арол.

ГІА: Ці паставіў бы?

Падкідвае манету.

РОЗ: Арол.

Сіэна паўтараецца.

Арол. (*Ён глядзіць на ГІА і збянтэжана смяецца.*) Неяк нуднавата становіцца, не?

ГІА: (*халодна*) Нуднавата?

РОЗ: Ну-у...

ГІА: А як жа інтрыга?

РОЗ: (*нявінна*) Якая інтрыга?

Кароткая паўза.

ГІА: Відаць, рэч у законе спадальнай прыбытковасці... Я адчуваю, закліацце вось-вось спадзе.

Крыху размяўшыся, ён з надзеяй дастае чарговую манету, высока яе падкідвае і ловіць; пераварочваючы, кладзе яе ў другую далонь, правярае... і штурляе РОЗу. Усякая надзея пакідае яго, і ён сядзе.

Ну, шансаў было пяцьдзясят на пяцьдзясят... калі я не памыліўся ў разліках.

РОЗ: Восемдзясят пяць запар — рэкорд пабіты!

ГІА: Не вярзі лухты.

РОЗ: Ды не, праўда!

ГІА: (*злосна*) Ну і што далей, га?

РОЗ: У сэнсе?

ГІА: Новы рэкорд? Гэта ўсё, да чаго ты імкнешся?

РОЗ: Ну...

ГІА: Ніводнага пытаннейка? Нават маленечкага?

РОЗ: Ты сам іх падкідваў.

ГІА: Ані ценю сумневу?

РОЗ: (*з крыўдаю, крыху раззлавана*) Дык я выйграў ці не?

ГІА: (*падыходзіць да яго, спакойней*) А калі б прайграў? Калі б яны выпадалі супраць цябе, восемдзясят пяць разоў, адна за адной, як цяпер?

РОЗ: (*няцямка*) Восемдзясят пяць разоў запар? Адны рэшкі?

ГІА: Так! Што б ты падумаў тады?

РОЗ: (з сумневам) Ну... (жартаўліва) Ну, для пачатку я б добра прыгледзеўся да тваіх манет!

ГІА: (адыходзячы) Аж на сэрцы адлягло. Прынамсі, на ўласны інтэрас як прадказальны чыннік разлічваць яшчэ можна... Мяркую, ён знікае апошнім. Твая даверлівасць здзівіла б мяне, каб, скажам, ты сам... (Рэзка паварочваецца да яго і працягвае руку.) Дай руку. (РОЗ бярэ яго за руку. ГІА рэзка цягне яго да сябе. Напружаней.) Мы гуляем у арлянку ўжо... (Ён амаль адштурхвае РОЗа.) Не першы ж раз мы гуляем у арлянку!

РОЗ: Вядома, не... Мы гуляем, колькі я помню.

ГІА: І колькі ж гэта?

РОЗ: Я забыў. Але ж восемдзесят пяць разоў!

ГІА: І?

РОЗ: Думаю, пабіць будзе няпроста.

ГІА: І гэта ўсё, пра што ты думаеш? Га? Ніякага страху?

РОЗ: Страху?

ГІА: (кідае манетку вобзём, раз'юшана) Страху! Такой шчылінкі, праз якую святлее ў галаве!

РОЗ: Арол...

Кладзе манету сабе ў каліту.

ГІА сядзе апанураны. Дастае манету, падкідвае, яна падае ў яго паміж ботаў. Ён правярае яе, падбірае, штурляе РОЗа, і той кладзе яе сабе ў каліту.

ГІА дастае другую манету, падкідвае, ловіць, кладзе, пераварочваючы, на другую далонь, правярае і штурляе РОЗа — той апускае манету сабе ў каліту.

ГІА дастае трэцюю манету, падкідвае, ловіць правай рукой, кладзе, пераварочваючы, на запясце левай, падкідвае высока ў паветра, ловіць левай рукой, падймае левую нагу, кідае з-пад яе манету, ловіць, кладзе, пераварочваючы, сабе на макаўку.

РОЗ: Я баюся...

ГІА: І я.

РОЗ: Я баюся, сёння не твой дзень.

ГІА: А я баюся, што мой.

Кароткая паўза.

РОЗ: Восемдзесят дзевяць.

ГІА: Мусіць жа гэта азначаць нешта яшчэ, апроч пераразмеркавання маёмасці. (Ён разважае.) Пералічэм магчымыя тлумачэнні.

Першае: я сам гэтага хачу. Унутры, дзе нічога не разабраць, я па сутнасці ёсць тым, хто гуляе сам з сабою ў арлянку манетамі без рэшака, каб выкупіць віну за нешта мінулае і забытае.

Ён штурляе манету РОЗу.

РОЗ: Арол.

ГІА: Другое: час нечакана спыніўся, калі я ўпершыню падкінуў манету, і гэта асобна ўзятае падкідванне паўтарылася дзевяноста разоў... (*Ён падкідвае манету, правярае яе ды штурляе РОЗу.*) Што ўвогуле сумнеўна. Тры: боскае ўмяшанне, а менавіта: ласка, падараваная небам яму — як, прыкладам, дзецям Ізраілевым, — і кара, пасланая небам мне, — як, прыкладам, Лотавай жонцы. Чацвёртае: красамоўнае пацвярджэнне закону, згодна якому асобна ўзятая манета, будучы падкінутай асобна (*падкідвае манету*), выпадае арлом з той самай імавернасцю, што і рэшкай, а значыць няма ніякага дзіва, што ў кожным асобна ўзятым выпадку гэтак і адбываецца. (*Гэтак і адбываецца. Ён штурляе манету РОЗу.*)

РОЗ: Нічога падобнага раней не чуў!

ГІА: Сілагізм. Пасылка першая: ён нічога падобнага раней не чуў. Пасылка другая: ён ніколі не ведаў, пра што пісаць дамоў. Выснова: нічога падобнага дамоў не напішаш... Дамоў... Назаві першае, што ты помніш.

РОЗ: Гм, дай падумаць... Ты масш на ўвазе, першае, што прыходзіць да галавы?

ГІА: Не, першае, што ты помніш.

РОЗ: А-а. (*Паўза.*) Не, не помню. Даўно гэта было.

ГІА: (*цярпліва, але крыху з'едліва*) Ты не зразумеў. Што першае ты помніш пасля ўсяго, што забыў?

РОЗ: А-а, ясна. (*Паўза.*) Я забыў пытанне.

ГІА ускочвае і пачынае хадзіць.

ГІА: Ты шчаслівы?

РОЗ: Што?

ГІА: Задаволены? Ніякіх праблем?

РОЗ: Думаю, так.

ГІА: Што ты мяркуеш цяпер рабіць?

РОЗ: Не ведаю. А ты што хочаш?

ГІА: Я нічога не хачу. Увогуле. (*Ён раптоўна спыняецца.*) Пасланец... вядома ж. Па нас паслалі. (*Ён рэзка наварочваецца да РОЗа і выкрыквае.*) Сілагізм другі. Пасылка першая: імавернасць — гэта чыннік, які мае сілу пры натуральных умовах. Пасылка другая:

імавернасць не мае сілы ў якасці чынніка. Выснова: у дадзены момант мы знаходзімся ў не-, проці- або звышнатуральных умовах. Абмяркуйма.

РОЗ ажно ўздрыгвае.

(з'едліва) Толькі без лішніх эмоцый.

РОЗ: Даруй, я... Ды што з табой?

ПІ: Навуковы падыход да аналізу фактаў — гэта абарона супраць чыстага пачуцця страху. Збярыся і будзем працягваць, пакуль дазваляе час. Насуперак нашаму папярэдняму сілагізму, досыць мудрагелістаму, таму сачы за мной уважліва — мажліва, удацца знайсці ў гэтым хоць нешта сущыяльнае. Дык вось, калі мы сцвярджаем — а мы гэта ўжо зрабілі, — што ў не-, проці- або звышнатуральных умовах імаверна, што закон імавернасцяў не будзе мець сілы ў якасці чынніка, тады мы мусім дапусціць і тое, што імавернасць першай часткі таксама не будзе мець сілы ў якасці чынніка, а значыць, закон імавернасцяў усё-такі будзе мець сілу ў якасці чынніка ў не-, проці- або звышнатуральных умовах. Але паколькі гэта відавочна супярэчыць нашаму нядаўняму досведу, то можна выснаваць, што мы ўсё-такі не знаходзімся ў не-, проці- або звышнатуральных умовах. Больш чым імаверна, так і ёсць. Што ўласна для мяне вялікая палёгка. *(Кароткая паўза.)* І ўсё б добра, калі б не... *(Ён працягвае, ледзь стрымліваючы прыступ гістэрыкі.)* Мы гуляем з табой у арлянку ўжо немавед колькі, і ўвесь гэты час *(калі гэта ўвогуле час)* мы самі былі, здаецца мне, не болей, чым пара залатых з арлом ці рэшкай. Спадзяюся, гэта не гучыць дзіўна, бо акурат нядзіўнасць гэтай сітуацыі я і спрабую растлумачыць. Вытрымка сярэдняга гульца ў арлянку залежыць ад закону, ці хутчэй тэндэнцыі, ці, скажам, імавернасці, ці хаця б такога матэматычна вылічальнага выпадку, які гарантуе, што гулец не будзе прайграваць надта часта, каб не засмучаць сябе, і не будзе надта часта выйграваць, каб не засмучаць свайго суперніка. Што раней стварала хоць нейкую гармонію і атмасферу даверу. То-бок выпадковасць і заканамернасць злучаліся ў жыццесцвярджальны хаўрус, які мы ўважалі за прыроду. Урэшце, сонца ўставала гэтаксама часта, як і сядала, а манета выпадала арлом не часцей, чым рэшкай. І тут прыбыў пасланец. Па нас паслалі. І гэта ўсё, што адбылося. А потым дзевяноста дзве манеты адна за адной выпалі арлом дзевяноста два разы запар... І апошнія тры хвіліны ў няветраны дзень я чую прынесены ветрам гук барабанаў і флейты...

РОЗ: (*абразаючы пазногі*) А вось яшчэ адзін цікавы навуковы факт: пазногі працягваюць расці нават пасля смерці, як і барада.

ГІА: Што?

РОЗ: (*гучней*) Барада!

ГІА: Але ж ты яшчэ не памёр.

РОЗ: (*раздражнёна*) А я і не казаў, што яны толькі пасля смерці пачынаюць расці! (*Паўза. Спакайней.*) Пазногі растуць і да нараджэння, у адрозненне ад барады.

ГІА: Ча-аго?

РОЗ: (*крычыць*) Барады! Што з табой? (*Задумліва.*) З іншага боку, пазногі на нагах не растуць увогуле.

ГІА: (*азадачана*) Як гэта не растуць?

РОЗ: Хіба не? Забаўна... я ўвесь час абразаю пазногі, і штораз, калі хачу абрэзаць пазногі, іх сапраўды трэба абрэзаць. Як цяпер, напрыклад. А вось на нагах, наколькі я помню, я ніколі іх не абразаў. Яны б ужо мусілі бытацца ў мяне пад нагамі, але нічога падобнага. Я пра іх увогуле не думаю. Відаць, я абразаю іх несвядома, калі думаю пра нешта іншае.

ГІА: (*напружаны гэтай бягзгудзіцай*) Ты памятаеш першае, што сёння адбылося?

РОЗ: (*адразу*) Я прачнуўся, мяркую. (*Натхнёна.*) А-а... згадаў... той чалавек, чужаземец, ён нас і разбудзіў.

ГІА: Пасланец. (*Ён расслабляецца, сядзе.*)

РОЗ: Так... бледнае неба на світанку, нейкі ягамосць, прыпадняўшыся ў сядле, грукае ў аканіцы... нешта крычыць... Што за шум?! Пайшоў прэч!... А потым ён кліча нас па імені. Помніш? Гэта ён нас разбудзіў.

ГІА: Так.

РОЗ: Па нас паслалі.

ГІА: Так.

РОЗ: Таму мы тут. (*Ён азіраецца наўкол, вагаецца, потым удакладняе.*) Мы едзем.

ГІА: Так.

РОЗ: (*з хваляваннем*) Нешта пільнае... рэч надзвычайнай важнасці, кароль заве нас да двара... маўляў, афіцыйная справа, ніякіх пытанняў... агні ў стайні, сядлаем коней і наўскапыт імчымся праз усю краіну, у дзікім паспеху правадыры адстаюць і губляюцца, але ж мы выконвалі свой абавязак! Баяліся спазніцца!

Кароткая паўза.

ГІА: Спазніцца куды?

РОЗ: Адкуль я ведаю? Мы ж яшчэ не там.

ГІА: Тады паўстае пытанне: чаго мы тут тырчым?

РОЗ: І не пытай.

ГІА: Нам лепей паспяшацца.

РОЗ: І не гавары.

ГІА: Трэба вырашаць.

РОЗ: (з запалам) Слушна! (Паўза.) А куды?

ГІА: Наперад.

РОЗ: (ідзе наперад да рампы) Гм. (Вагаецца.) А куды нам... (Ён паварочваецца.) І адкуль мы...?

ГІА: Так, давай з пачатку... Прабуджэнне. Нейкі ягамосць, прыпадняўшыся ў сядле, грукае ў аканіцы. Нас клічуць па імені на самым світанку... нейкае пасланне... загад прыбыць да двара... Новы рэкорд у арлянку. Не маглі ж нас... выцягнуць... каб адразу кінуць... каб мы самі шукалі дарогу... Маём жа мы ўрэшце права на нейкі кірунак... Ці не маём?

РОЗ: (насяражана, прыслухоўваючыся) Ціха!

ГІА: Што яшчэ?

РОЗ: Я чую... Па-мойму, я чуў... музыку.

ГІА: Падымаецца.

ГІА: Што?

РОЗ: Музыкі. (Ён азіраецца, збянтэжана ўсміхаецца, апраўдваючыся.) Гучала, як група музыкаў. Барабаншчыкаў.

ГІА: І?

РОЗ: (расслабляючыся) Не, падалося.

ГІА: Чырвоны, сіні і зялёны колеры нам не здаюцца, а існуюць насамрэч. Жоўты, аднак, ёсць містычным перажываннем, якое дадзена ўсім. Аспрэч.

РОЗ: (на краі сцэны) Відаць, гэта былі перуны. Чым не барабаны... Пад канец наступнай рэплікі музыкі сапраўды становяцца чуваць.

ГІА: Нейкі чалавек, вандруючы з пункту А ў пункт Б, спыняецца ў пункце В — ягоная назва, асабліваасці, насельніцтва і г. д. не маюць значэння — і бачыць аднарога, які пераходзіць дарогу ды знікае. Праява дзіўная ўжо сама па сабе, хоць выпадкі падобных містычных сустрэч здараліся і раней, калі, вядома, не ўдасца спісаць іх на капрызы фантазіі. І тут іншы чалавек кажа: «О Госпадзе, мне падалося, ці я бачыў аднарога?!» І гэта адразу надае сітуацыі аб'ёмнасць, якая робіць досвед настолькі трывожным, наколькі

гэта ўвогуле мажліва. Трэці сведка, натуральна, новай аб'ёмнасці не дадае, а толькі робіць яе танчэйшай. Чацвёрты патанчае яе яшчэ больш, і чым болей сведкаў, тым танчэйшай і больш верагоднай яна становіцца, пакуль урэшце не патанчаецца да рэчаіснасці, як мы называем агульны досвед. «Вунь, глядзі! — раве натоўп, — конь са стралою ў ілбе! Пэўна, нейкі паляўнічы збытаў яго з аленем».

РОЗ: (з запалам) Я ж казаў, што гэта музыкі.

ГІА: (стомлена) Ён жа казаў, што гэта музыкі.

РОЗ: А вось і яны!

ГІА: (у апошні момант перад іх з'яўленнем, з тугою) А шкада, што гэта не аднарог. Як файна было б пабачыць аднарога.

Трагікаў шасцёра, уключаючы маленькага хлопчыка (Алфррэда). Двое цягнуць і штурхаюць калёсы, нагужаныя рэквізітам і пажыткамі. З імі таксама барабаншчык, трубач і флейтыст. У кіраўніка трупы (Актора) струманта няма. Ён замыкае шэсце і першым заўважае РОЗа з ГІАм.

Актор: Стой!

Трупа спыняецца і паварочваецца.

(Радасна.) Гледачы!

РОЗ і ГІА прыпадаюцца.

Сядзець!

Яны плюхаюцца назад. Ён разглядае іх з пшчотай.

Цудоўна! Як добра, што мы праходзілі міма.

РОЗ: Добра каму? Нам?

Актор: Будзем спадзявацца. Але сустрэць двух ягамосцяў, ды яшчэ і на дарозе — на такое мы нават не разлічвалі.

РОЗ: Нават так?

Актор: Так, добра, што мы сустрэліся. Якраз у час.

РОЗ: Чаму ж?

Актор: Мы, як бы гэта сказаць, іржавеем, і вы напаткалі нас у момант поўнага заняпаду... Заўтра ў гэты самы час мы б ужо забылі ўсё, што ўмелі. Неблагая думка, га? (*Ён гучна смеецца.*) І мы б вярнуліся да таго, з чаго пачалі — да імправізацыі.

РОЗ: Дык вы адна з тых вандроўных трупаў?

Актор: Можам сыграць і трупаў, калі гэта вам даспадобы, а часы цяпер такія... У кожным разе, за пару звонкіх манет мы можам паказаць вам процьму крывавых гісторый, перапёртых з італьян-

скай, затое ў вершах. Ат, чаго не зробіш за звон манет... ды што там, нават у адной манеце ўжо жыве музыка.

Яны ўзмахваюць рукой і кланяюцца.

Трагікі да вашых паслуг.

РОЗ і ГЛ падымаюцца на ногі.

РОЗ: Мяне завуць Гілдэнстэрн, а гэта Розенкранц.

ГЛ падае яму знакі.

(без ценю бянтэгі) Даруйце... гэта ён Розенкранц, а я Гілдэнстэрн.

Актор: Вельмі прыемна. Мы, вядома, гралі і для большай публікі, але якасць таксама нешта значыць. Я прызнаў вас адразу...

РОЗ: І хто мы, па-вашаму, такія?

Актор: Браты па рамястве.

РОЗ: А я думаў, мы ягамосці.

Актор: Адны з нас — акторы, другія — гледачы. Але гэта два бакі адной манеты, ці, хутчэй, паколькі нас шмат, адзін і той жа бок дзвюх манет. *(Зноў кланяецца.)* Толькі без гучных авацый... гэты свет бачыў і не такое.

РОЗ: На чым вы спецыялізуецеся?

Актор: На трагедыях, сэр. Смерці і выкрыццё, сенсацыі і дробныя інтрыжкі, развязкі як нечаканыя, так і немінучыя, меладрамы з пераадзяваннем на любы густ, у тым ліку непрыстойны. Мы перанясём вас у свет змовы і падману... блазнаў, калі заўгодна, і забойцаў... Мы можам паказаць вам здані і бітвы *(у выглядзе двубояў)*, герояў, ліхадзеяў і змучаных каханкаў... з паэтычнымі ўстаўкамі. Мы можам паказаць вам фехтаванне і згвалтаванне або, калі хочаце, усё разам; няверных жонак і зганьбаваных нявінніц — з даплатаю за праўдападобнасць, але гэта ўжо рэалізм, на які існуюць свае расцэнкі. Але ж і распаліўся я, га?

РОЗ: *(з сумневам)* Нават не ведаю...

Актор: Мы бяром няшмат. Трохі больш будзе каштаваць, калі вы захочаце самі ўзяць удзел, калі такое вам даспадобы. А часы цяпер такія.

РОЗ: Якія?

Актор: Ніякія.

РОЗ: Дрэнные?

Актор: Паршывыя. Ну дык што дакладна вы хочаце? *(Ён нава-рочваецца да трагікаў.)* Панове, пачынаем.

Трагікі становяцца ў няроўную лінію.

Ну! Як вам?

РОЗ: *(з сумневам, не разумеючы)* А што яны робяць?

Актор: Разнявольце фантазію. Іх ужо не здзівіць.

РОЗ: І колькі за гэта?

Актор: За ўдзел?

РОЗ: За прагляд?

Актор: Прагляд чаго?

РОЗ: Прыватнага паказу.

Актор: Наколькі прыватнага?

РОЗ: Ну, нас толькі двое. Гэтага хопіць?

Актор: Для глядачоў — мізэрна, для падглядальнікаў — якраз.

РОЗ: А якая розніца?

Актор: Дзесяць залатых.

РОЗ: *(у жаху)* Дзесяць залатых!

Актор: Я хацеў сказаць, восем.

РОЗ: За дваіх?

Актор: З кожнага. Здаецца, вы не разумеце...

РОЗ: Што вы казалі?

Актор: Я сказаў — сем.

РОЗ: Ды адкуль вы такія ўзяліся?

Актор: Адтуль. Вывадак дзяцей перавабіў да сябе ўсю публіку ў горадзе. Цяпер у модзе юныя калектывы. Але іх рэпертуар — нішто ў параўнанні з нашым... Мы апусцімся да чаго заўгодна, калі і вы схіляецеся да таго ж.

Ён шматзначна глядзіць на РОЗа, але той ніяк не рэагуе.

РОЗ: Дзеці вырастуць.

Актор: *(здаючыся)* Штохвіліны нараджаюцца новыя. *(Да трагікаў.)* Наперад!

Трагікі пачынаюць збірацца ў дарогу. І тут загаворвае ГІЛ.

ГІЛ: Куды вы?

Актор: Сто-о-ой!

Яны спыняюцца і наварочваюцца.

Дадому, сэр.

ГІЛ: Але адкуль?

Актор: З дому. Мы вандроўны народ. Мы шукаем удачу там, дзе яе знаходзім.

ГІЛ: Значыць, гэта была ўдача?

Актор: Калі?

ГІА: Калі вы нас знайшлі.

Актор: Анягож.

ГІА: А вы яе шукалі?

Актор: О, не.

ГІА: Значыць, удача.

Актор: Або лёс.

ГІА: Ваш ці наш?

Актор: Аднаго без другога не бывае.

ГІА: Значыць, лёс.

Актор: Але. Мы ні на што не ўплываем. Сёння ўвечары мы граем пры двары. Або заўтра ўвечары. Або ў карчме. Або ўвогуле не граем.

ГІА: Мабыць, я змагу вам дапамагчы.

Актор: У карчме?

ГІА: Пры двары. Я б сказаў, я маю там некаторы ўплыў.

Актор: Дык сказаў бы ці не?

ГІА: У мяне ёсць уплыў, пакуль што.

Актор: Пакуль што?

ГІА хапае Актора загрудкі.

ГІА: У мяне ёсць уплыў!

Актор не супраціўляецца. ГІА аслабляе хватку.

(спакойней) Вы казалі нешта пра... мажлівасць узяць удзел....

Актор: *(вызваляючыся, з ухмылкай)* Так!... Казаў!... А ты кемлівейшы за свайго сябра... *(Даверлівым тонам.)* Толькі для вас за жменю манет я пакажу поўную версію «Выкрадання сабінак»... то-бок сабінкі... то-бок Алфррэда... *(Праз плячо.)* Надзявай спадніцу, Алфррэд...

Хлопчык пачынае змагацца са спадніцай.

... а за восем можна паўдзельнічаць самому.

ГІА адступае, Актор наступae.

... і сыграць адну з роляў.

ГІА адступае.

... ці абедзве ролі за дзесяць.

ГІА спрабуе ўхіліцца, але Актор хапае яго за рукаў.

... плюс на біс.

ГІА дае Актору поўху. Актор адхінаецца. ГІА трасе.

(адступіўшыся, спакойна) Здымай спадніцу, Алфррэд.

Алфррэд змагаецца са спадніцай.

ГІА: *(трасучыся ад гневу і спалоху)* Чаму?.. Чаму менавіта гэтак

плюгаўства?.. Чаму не яркая птушка, якая раптам сядзе мне на плячо, хоць даўно мусіла быць у выраі?... Чаму не без'языкі гном, які стаіць пры дарозе і ўказвае нам шлях?.. Да такога я быў гатовы. Але гэта, гэта... Ніякай табе загадкі, ніякай велічы, нічога класічнага, высокага... Проста нейкі блазен-распуснік са зграяй прастытутак.

Актор: *(пагаджаючыся з ягоным апісаннем размашыстым накланам, маркотна)* Вам было спаткаць нас у лепшыя часы. Калі мы былі маралістамі. *(Выпростаецца.)* На-перад.

Акторы збіраюцца ісці.

РОЗ: *(яго голас змяніўся, ён нешта зразумеў)* Перапрашаю!

Актор: Сто-о-ой!

Яны спыняюцца.

А-алфрэд!

Алфрэд зноў нацягвае спадніцу. Актор падыходзіць бліжэй.

РОЗ: Дык вы... э-э-э... не выключна акторы, так?

Актор: Мы акторы ўключна, сэр.

РОЗ: Значыць, вы ладзіце... выставы?

Актор: Выступленні, сэр.

РОЗ: А-а, ясна. А так што, больш грошай?

Актор: Больш гледачоў, сэр.

РОЗ: Бо часы цяпер такія.

Актор: Так.

РОЗ: Ніякія.

Актор: Зусім.

РОЗ: Ведаеце, я нават не ўяўляю...

Актор: Угу...

РОЗ: Я хачу сказаць, я чуў... але ніколі толкам...

Актор: Разумею.

РОЗ: Карацей, чым канкрэтна вы займаецеся?

Актор: Тым самым, што і звычайна, больш-менш, толькі наадварот. Мы паказваем на сцэне тое, што мае адбываецца па-за ёй. У чым ёсць пэўная цэласнасць, калі глядзець на кожны выхад як на ўваход некуды яшчэ.

РОЗ: *(рэзка і гучна)* Ну, ведаеце, я не з тых, хто... не, але ж не спяшайцеся так... сядзьце, раскажыце трохі, чаго людзі ад вас звычайна хочуць. *(Актор адварочваецца.)*

Актор: На-перад!

РОЗ: Ды пачакайце вы!

Яны паварочваюцца і глядзяць на яго абьякава.

Ну добра... я не супраць пабачыць... так, у агульных рысах, тое, чым... *(смялей)* Што б вы паказалі за гэта?

Ён кідае на зямлю паміж імі адну манету. Актор плюе на манету — з таго месца, дзе стаіць. Трагікі не згодныя і намагаюцца да яе дабрацца. Ён адпыхвае іх кухталямі.

Актор: Наперад!

Актор дае па карку Алфррэду, які ніяк не можа здзець сукенку.

(да Алфррэда) Ды раздзявайся ўжо хутчэй!

РОЗаў сорам змяняеца на гнеў.

РОЗ: Якая брыдота!... Я выкажу вас уладам... вычварэнцы! Я вас раскусіў! Суцэльны бруд!

Акторы збіраюцца ісці. ГІА назірае за ўсім з бесстароннім выглядам.

ГІА: *(нібыта мімаходзь)* Закладземся?

Трагікі зацікаўлена паварочваюцца. Актор ідзе наперад.

Актор: Што вы прапаноўваеце?

ГІА ідзе яму насустрач і, спыніўшыся на паўдарозе, ставіць нагу на манету.

ГІА: Дубальт ці пры сваіх.

Актор: Ну... хай будзе арол.

ГІА падымае нагу. Актор нагінаецца. Іх абступаюць трагікі. Уздыхі палёгкі і вінішаванні. Актор падымае манету. ГІА штурляе яму другую.

ГІА: Яшчэ раз?

Адны трагікі — за, другія — супраць.

ГІА: Пяцьдзясят на пяцьдзясят.

Актор ківае і падкідвае манету.

ГІА: Арол.

Так і ёсць. Ён падымае манету.

ГІА: Яшчэ раз.

Падкідвае манету.

Актор: Арол.

Так і ёсць. Актор падбірае манету. Цяпер у яго зноў дзве манеты. Падкідвае адну з іх.

ГІА: Арол.

Так і ёсць. ГІЛ падымае манету і адразу падкідвае зноў.

Актор: *(завагаўшыся на імгненне)* Рэшка.

Але выпадае арол. ГІЛ падымае манету. Актор кідае на зямлю сваю апошнюю манету ў якасці пройгры ды адварочваецца. ГІЛ не падымае манеты, а наступае на яе нагой.

ГІЛ: Арол.

Актор: До!

Паўза. Трагікі пратэстуюць.

Актор: *(тлумачыць прымірэнча)* Ём не падабаюцца ўмовы.

ГІЛ: *(падымае нагу, прысядае на кукішкі, падымае манету і глядзіць уверх)* Так і ёсць — арол. *(Падкідвае манету і прыціскае даланёю да падлогі.)* Калі арол — я выйграў.

Актор: Не!

ГІЛ: *(адкрывае манету)* Зноў мая праўда. *(Паўтарае.)* Калі арол, я выйграў.

Актор: Не!

Ён адварочваецца, а разам з ім і трагікі. ГІЛ падымае і падыходзіць бліжэй.

ГІЛ: *Неймаверна, праўда? (Спыняецца, расслабляецца і ўсміхаецца.)* Закладземся, што год майго нараджэння, памножаны на два, дае няцотны лік?

Актор: Твайго нараджэння?!..

ГІЛ: Не верыце — не закладайцеся.

Актор: А мне б ты паверыў?

ГІЛ: Тады гуляем.

Актор: На маё нараджэнне?

ГІЛ: Калі няцот — вы выйгралі.

Актор: Згода!

Трагікі падышлі бліжэй, усе напаятаве.

ГІЛ: Добра. Год вашага нараджэння. Памнажаем на два. Цот — я выйграў, няцот — прайграў.

Цішыня. Потым — жახлівы гук, калі трагікі ўрэшце кемяць, што ўсякі лік, памножаны на два, дае цот. Страшэнная спрэчка: яны пратэстуюць. Потым — страшэнная ціша.

Актор: У нас няма грошай.

ГІЛ паварочваецца да яго.

ГІЛ: А што ёсць?

Актор моўчкі выцягвае наперад Алфррэда. ГІЛ аглядае яго з сумам.

І гэта ўсё?

Актор: Гэта найлепшае, што мы маем.

ГІЛ: *(азіраючыся вакол і нават задзіраючы голаў)* Тады часы і праўда дрэнь.

Актор пачынае гаварыць, пратэстуе, але ГІЛ са злосцю абрывае яго.

Само паветра смярдзіць!

Актор адступае. ГІЛ падыходзіць да рампы і паварочваецца.

Хадзі сюды, Алфррэд!

Алфррэд падыходзіць і спыняецца, спалоханы ды маленькі.

(мякка) Ты часта прайграеш?

Алфррэд: Так, сэр.

ГІЛ: І што ты яшчэ не паспеў прайграць?

Алфррэд: Анічога, сэр.

Паўза. ГІЛ глядзіць на яго дапытліва.

ГІЛ: Табе падабаецца быць... акторам?

Алфррэд: Не, сэр.

ГІЛ паварочваецца да гледачоў.

ГІЛ: Ты і я, Алфррэд... мы б маглі зрабіць з табой сенсацыю. Тут і цяпер.

Алфррэд, які і так ужо амаль расплакаўся, пачынае румзаць.

Ну-ну, Алфррэд, так тэатраў Еўропы не запоўніш.

Актор падыходзіць да рампы, каб паўшчынуць Алфрэда, але ГІЛ зноў яго абрывае.

(злосна) Вы ведаеце хоць адну добрую п'есу?

Актор: П'есу?

РОЗ: *(выходзячы наперад, нясмела)* Выставу...

ГІЛ: Здаецца, вы казалі, што вы акторы.

Актор: *(нарэшце разумеючы)* А-а. Так-так, мы акторы. Ды толькі вось попыт невялікі...

ГІЛ: Паколькі вы прайгралі, то... Мо нешта са старажытных грэкаў? Спадзяюся, вы знаёмыя з антычнымі трагедыямі? З вялікай класікай забойстваў і самагубстваў? Усе гэтыя сямейныя жарсці, дзевы, ятроўкі, залюўкі, калі ўсё сканчаецца...

РОЗ: Пікантна...

ГІЛ: Самагубча... ці калі дзевы прагнуць стаць багамі.

РОЗ: І наадварот.

ГІЛ: У вашым стылі?

Актор: Не зусім. Дакладней, зусім не. Мы хутчэй спецыялізуемся на крыві, каханні і рыторыцы.

ГІЛ: Добра, выбірайце самі, калі тут ёсць з чаго выбіраць.

Актор: А іх асабліва і не раздзеліш, сэр. Я магу паказваць вам кроў і каханне без рыторыкі; кроў і рыторыку без кахання, а таксама ўсе тры запар або паслядоўна. Але я не магу паказаць вам любоў і рыторыку без крыві. Кроў абавязковая... усё гэта — кроў, калі вы разумееце.

ГІЛ: Няўжо гэта тое, што трэба людзям?

Актор: Гэта тое, што мы паказваем.

Кароткая паўза. Ён адварочваецца. ГІЛ кратае Алфрэда за плячо.

ГІЛ: *(з ласкавай, але крывой усмешкай)* Дзякуй, можаш ісці. Мы табе паведамім.

Актор ідзе углыб сцэны, Алфрэд — за ім.

Актор: *(да трагікаў)* Трыццаць восьмая!

РОЗ: *(падыходзячы, зацікаўлена)* Пазіцыя?

Актор: Што, даруйце?

РОЗ: Ну, адна з вашых сцэн?

Актор: Не.

РОЗ: А-а.

Актор: *(трагікам, якія ўжо пачалі даставаць з калёсаў рэквізіт)* Выхады там і там. *(Паказвае ўглыб сцэны.)*

На працягу сваіх апошніх чатырох рэплік Актор заставаўся на месцы. Не рухаецца ён і цяпер. ГІЛ чакае.

ГІЛ: Гм, а хіба вы не будзеце пераадзявацца?

Актор: Я ніколі не пераадзяваюся.

ГІЛ: Заўсёды ў ролі.

Актор: Але.

Паўза.

ГІЛ: А на сцэну будзеце выходзіць?

Актор: Я ўжо на ёй.

ГІЛ: Але калі вы заўжды на сцэне, то як вы на яе выходзіце?

Актор: А я і не выходжу — я пачынаю.

ГІЛ: Але яшчэ не пачалі, так? Ну то скажаце. Мы будзем чакаць.

Актор: Я дам вам знак.

*Ён па-ранейшаму не рухаецца. Цяпер ягоная нерухо-
масць становіцца відавочнай і трохі дзіўнай. Паўза. РОЗ
падыходзіць да яго і спыняецца твар да твару.*

РОЗ: Прабачце...

*Паўза. Актор падымае нагу, бліжэйшую да залы, пад
ёю — ГЛАва манета. РОЗ ставіць на яе нагу і ўсміхаец-
ца.*

Дзякуй.

*Актор паварочваецца і адыходзіць. РОЗ нагінаецца
па манету.*

ГЛА: (таксама адыходзячы) Хадзем.

РОЗ: Вось дык шацунак.

ГЛА: (паварочваючыся) Што?

РОЗ: Гэта была рэшка.

Ён шпурляе манету ГЛАу, які яе ловіць.

*Адначасова змяняецца асвятленне (але не вельмі рэз-
ка), якое цяпер стварае ўражанне памяшкання. На сцэну,
прыпадаючы спадніцы, выбягае ўсхваляваная Афелія.
За ёю з'яўляецца Гамлет. Афелія яўна шыла: у яе ў руках
шыва. Абое маўчаць. Гамлет без капелюша, камзол рас-
хрыстаны, завэдзганыя панчохі без падвязак боўтаюцца
на ічыкалатках, нібы кайданы. Твар бледны як палат-
но, калені дрыжаць. Са скрушным выглядам ён хапае яе за
прыдалонне і моцна сціскае, потым адхіляецца на даўжы-
ню выпрастанай рукі ды, паклаўшы другую руку на лоб,
ўглядаецца ў ейны твар, нібыта збіраецца маляваць... Ка-
нец канцоў, злёгку ўзмахнуўшы рукой і тройчы кіўнуўшы
галавой, ён уздыхае так жаласліва і глыбока, што, зда-
ецца, скаланаецца уся ягоная істота і ён зараз памрэ.
Пасля гэтага ён урэшце адпускае Афелію і, азіраючыся
праз плячо, рушыць да выхада, не спускаючы з яе вачэй.
Яна ж бязьвісь у процілеглы бок. РОЗ і ГЛА стаяць знеру-
хомеўшы.*

Першым ачомваецца ГЛА. Ён падскоквае да РОЗа.

ГЛА: Хадзем!

*Але тут гучаць фанфары — і ўваходзяць Клаўдзій ды
Гертруда са світаю.*

Клаўдзій: Прывет вам, Розенкранц... (паднятай рукой ён вітае

ГІла, пакуль РОЗ кланяецца... ГІл робіць прытознены і паспешлівы паклон) ... і Гідэнстэрн.

Ён вітае рукой РОЗа, пакуль кланяецца ГІл... РОЗ, не паспеўшы выпрастацца з папярэдняга паклону, кланяецца зноў. Схіліўшы голаў, ён касавурыцца на ГІла, які акурат выпроставаецца.

Не толькі прагай зноў пабачыць вас,
Але й патрэбаю ў панах спрычынён
Такі паспешны выклік.

РОЗ і ГІл усё яшчэ напраўляюць на сабе адзежу, каб належна выглядаць перад Клаўдзіем.

Пэўна, ўжо

Пра перамену Гамлета вы чулі:
Ні ўнутраны, ні знешні чалавек
У ім не той, кім быў раней. І што,
Калі не смерць айца, магло так рэзка
Яго пазбавіць самаразумення,
Я не магу ўявіць. Таму прашу вас,
Затым што вы з маленства з ім раслі
І добра знаеце яго прывычкі,
Рачце застацца пры двары на час,
Каб у сяброўскай гутарцы ўцягнуць
Яго наноў у слодычы і гэтак,
Калі пашэнціць, выведаць усё ж,
Што за тасменная цяпер напасць
Гняце яго, каб, выкрыўшы яе,
Мы лекі падшукалі без абавы.

Гертруда: Панове... *(трохі завагаўшыся) ... (Яны зноў кланяюцца.)*

шмат ён гаварыў пра вас,
І, думаю, няма на свеце мільшых
Яму людзей. Калі ж вы рачыце
Сваю зычлівасць праявіць да нас
І падзяліцца з намі сваім часам
На спор і помач нашым спадзяванням,
Аддзячана вам будзе, і кароль
Вас не забудзе.

РОЗ:

Вашы Міласці
Маглі б сваёю ўладаю манаршай

Над намі ўкласці вашыя жаданні
Не ў просьбу, а ў загад.

ГІА:

Мы цалкам вашы,
Таму цяпер з ахвотаю супоўнай
Кладзём да вашых ног свае паслугі
І жджом наказу.

Клаўдзій: Ах, дзякуй, Розенкранц... *(наварочваючыся да РОЗа, які не паспявае пакланіцца, бо кланяцца ўжо пачаў ГІА) ... і Гілдэнстэрн! (наварочваючыся да ГІА, якія сагнуўся напалам.)*

Гертруда: *(напраўляючы)* Ах, дзякуй Гілдэнстэрн... *(наварочваючыся да РОЗа; той схіляецца, калі ГІА хоча разагнуцца; у выніку абодва, пераглядаючыся, кланяюцца) ... і Розенкранц! (наварочваючыся да ГІА, пакуль абодва выпростваюцца, таму ГІАу даводзіцца пакланіцца зноў.)*

Прашу вас зараз жа наведацца к майму
Сыночку, што змяніўся гэтак моцна.

Гэй, нехта, правядзеце іх да прынца!

Два прыдворныя пакідаюць сцэну, даючы знак РОЗу і ГІАу ісці за імі.

ГІА:

Дай Бог, каб наша бытнасць і старанні
Далі яму карысць.

Гертруда: Але, амін.

РОЗ і ГІА ідуць да адной з куліс авансцэны, калі насустрач ім выходзіць Палоній. Яны спыняюцца ды кланяюцца. Ён ківае і спышаецца далей углыб сцэны да Клаўдзія. Яны абарочваюцца і глядзяць на яго.

Палоній:

Паслы з Нарвегіі, о Вашамосць,
Вярнуліся шчасліва.

Клаўдзій:

Ты быў заўжды айцом прыемных вестак.

Палоній:

Напраўду, Вашамосць? Паверце мне,
Нібы душой, я доўгам даражу
Прад Богам і прад міласцівым панам;
І вось здаецца мне (калі мой мозг, вядома,
Ужо не страціў у дзяржаўных справах

Свой тонкі нюх), нібыта я знайшоў
Прычыну прынцавага шалу.

Выходзіць. На сцэне застаюцца РОЗ і ГІА.

РОЗ: Я хачу дамоў.

ГІА: Не давай ім збіць сябе з тропу.

РОЗ: Не месца мне тут...

ГІА: Хутка будзем дома, без сучка і задзірынкі.

РОЗ: Не для маіх гэта мазгоў...

ГІА: Дастаўлю цябе без сучка...

РОЗ: Галава ідзе ходырам...

ГІА: І без задзірынкі...

РОЗ: *(зрываецца)* Не для маёй галавы, мазгі ходырам! Кажу табе, усё гэта дрэнна скончыцца. Безгалоўе гэтае. Смяротным канцом...

ГІА: *(тонам нянькі)* Ну-ну!... Хутка будзем дома без задзірка... гм... і сучынкі... *(хутка)* Ці здаралася з табой, каб зусім знячэўку, без дай прычыны, ты забыў, як пішацца слова «жонка»... ці «будынак», хоць, здаецца, пісаў іх многа раз, а вось цяпер пішаш — і літары не складаюцца разам, нібыта ніколі не бачыў іх у такім парадку?..

РОЗ: Я помню...

ГІА: Так?

РОЗ: Я помню час, калі пытанняў не было.

ГІА: Пытанні былі заўсёды. Адны ці другія — не так і важна.

РОЗ: Хутчэй адказы. Адказы былі на ўсё.

ГІА: Ты проста забыў.

РОЗ: *(узлаваўшы)* Нічога я не забыў! Раней я цудоўна помніў сваё імя — і тваё таксама, анягож! Адказы былі ўюсды, куды ні глянь. Нават пытання такога не ўзнікала: кожны ведаў, хто я такі, а калі не — пытаўся, і я адказваў.

ГІА: Так, але загваздка ў тым, што адказы — проста праўдападобныя, але не інстынктыўныя. Усё жыццё праўда мільгаціць у цябе перад вачыма, так што і не разгледзіш як след, а калі чамусьці застывае — перад табою аказваецца поўная чартаўня. Нейкі паўсвітанак, нейкі паўчалавек, прыпадняўшыся ў сядле, калоціць у аканіцы і выкрыквае два імені. Нават не паўчалавек, а проста капялюш і плашч, якія лунаюць у пары ягонага дыхання, аднак калі ён пазваў, мы прыехалі. Ужо ж гэта напэўна — мы прыехалі.

РОЗ: Ведаеш, мне гэта ўжо да смерці надакучыла. Так ці гэтак — мне ўсё адно, таму вырашай сам.

ГІА: Мы не можам дазволіць сабе самавольнічаць. Дый увесь гэты шлях мы адвалілі не для таго, каб трапіць на хрэсьбіны. Усё гэта — было вызначана да нас. Але нам яшчэ пашанцавала, а то б сядзелі цяпер перакопвалі ўсё поле чалавечых імён, як тыя два слепакі, што разносяць кірмаш у пошуках уласных партрэтаў... У нас прынамсі ёсць варыянты.

РОЗ: Добра, тады ад цяпер...

ГІА: ... але няма выбару.

РОЗ: Ты выставіў мяне там дурнем.

ГІА: Не больш, чым сябе.

РОЗ: *(ускрыквае з пакутаю ў голасе)* Няўжо я шмат прашу?! Пастаянства і жыць без апаскі!

ГІА: *(ціха, з насмешлівым рэзанёрствам)* Дай нам сёння нашы штодзённыя маскі.

РОЗ: *(знясілена)* Я хачу дамоў. *(Пачынае ісці.)* З якога боку мы ўвайшлі? Я згубіў арыентацыю.

ГІА: Адзіны ўваход — нараджэнне, адзіны выхад — смерць. Калі нельга разлічваць на гэта, то на што можна?

Яны зноў падыходзяць адзін да аднаго.

РОЗ: Мы нікому нічога не віньня.

ГІА: І ўсё ж мы папаліся. Кожны твой учынак, нават найменшы, спараджае яшчэ адзін дзесьці яшчэ, які ў сваю чаргу спараджае твой. Таму натапыр вушы і глядзі на ўсе вочы. Будзь пільным і выконвай указанні. І ўсё будзе добра.

РОЗ: Як доўга?

ГІА: Пакуль усё не скончыцца само сабой. Тут ёсць свая логіка — усё робіцца за цябе, не хвалюйся. Расслабся і насалоджвайся. Калі цябе бяруць за руку і вядуць, як дзіця — хоць ты ўжо даўно страціў нявіннасць, — гэта як атрымаць дадатковы кавалачак дзяцінства, калі менш за ўсё гэтага чакаеш, — такі сабе прыз за добрыя паводзіны або кампенсация за тое, што ты ўвогуле не меў дзяцінства... Я не супярэчу сам сабе?

РОЗ: Не помню... Што нам увогуле трэба рабіць?

ГІА: Нас жа ўводзілі ў курс справы. Гамлетава перамена. Што ты помніш?

РОЗ: Што ён змяніўся, так? Што ўнутраны і знешні чалавек у ім не той...

ГІА: І мы павінны ўцягнуць яго ў слодычы, каб выведаць, што яго гняце...

РОЗ: Нешта яшчэ, апроч смерці айца...

ГІА: І ён гаворыць увесь час пра нас, маўляў, няма мілейшых для яго людзей...

РОЗ: Значыць, мы развясельваем яго, высвятляем, у чым справа...

ГІА: Менавіта. Галоўнае задаваць правільныя пытанні і пры гэтым не прагаварыцца. Такая сабе гульня.

РОЗ: І тады мы свабодныя?

ГІА: Так, аддзячана нам будзе, і кароль нас не забудзе.

РОЗ: Мне падабаецца. А што, па-твойму, значыць «не забудзе»?

ГІА: Што ён не забывае сваіх сяброў.

РОЗ: Як доўга, наўскідку?

ГІА: Далібог, цяжка сказаць... У адных каралёў памяць курыная; у іншых, думаю, наадварот, то-бок...

РОЗ: Так, але...

ГІА: Слановая?

РОЗ: Мяне цікавіць не памер, а колькі.

ГІА: Чэпкая! У яго чэпкая памяць, бо ён чэпкі кароль, каралеўскі чэпчык...

РОЗ: Што ты робіш?

ГІА: Гуляю ў словы. Словы — гэта ўсё, ад чаго мы можам адштурхоўвацца.

Паўза.

РОЗ: Можа, нам усё-такі зрабіць нешта больш канструктыўнае?

ГІА: І што ты прапаноўваеш? Легчы пірамідкай, каб ён нас заўважыў?

РОЗ: Ну, можа, схадзіць?

ГІА: Куды?

РОЗ: Па яго.

ГІА: Навошта? Нам казалі быць тут. Калі мы зараз некуды пойдзем, то будзем ганяцца адзін за адным усю ноч.

Паўза.

РОЗ: *(каля рампы)* Гм, як цікава! *(Паварочваецца.)* Адчуваю сябе гледачом — жажлівая, трэба сказаць, перспектыва. Адзінае, што робіць яе зноснай — гэта ірацыянальная вера ў тое, што вось-вось выйдзе нехта цікавы...

ГІА: Бачыш каго-небудзь?

РОЗ: Не. А ты?

ГІА: І я. *(Каля рампы.)* Якое вытанчанае катаванне: цябе ўвесь час інтрыгуюць, але так нічога і не тлумачаць... *(Паўза.)* Нам бракуе практыкі.

РОЗ: Можа, пагуляем у пытанні?
ГІА: І што гэта дасць?
РОЗ: Практыку!
ГІА: Сцверджанне! Адзін–нуль.
РОЗ: Ты махлюеш.
ГІА: Якім чынам?
РОЗ: Я ж нават не пачаў.
ГІА: Сцверджанне. Два–нуль.
РОЗ: А гэта лічыцца?
ГІА: Што?
РОЗ: Гэта лічыцца?
ГІА: Фол. Паўтараць нельга. Тры–нуль. Першы гейм...
РОЗ: Раз ты так, то я не гуляю.
ГІА: Хто падае?
РОЗ: Га?
ГІА: Фол! Гакаць нельга. Нуль–адзін.
РОЗ: Ты пачынаеш?
ГІА: Чаму?
РОЗ: Чаму не?
ГІА: Навошта?
РОЗ: Фол! Ніякіх сінонімаў. Адзін–адзін.
ГІА: Што напрамілы бог увогуле адбываецца?
РОЗ: Фол! Ніякай рыторыкі. Два–адзін.
ГІА: Да чаго ўсё гэта прывядзе?
РОЗ: А ты не здагадваешся?
ГІА: Гэта ты мне?
РОЗ: А тут ёсць нехта яшчэ?
ГІА: Хто?
РОЗ: А мне адкуль ведаць?
ГІА: Чаму ты пытаеш?
РОЗ: Ты сур’эзна?
ГІА: А гэты было рытарычнае пытанне?
РОЗ: Не.
ГІА: Сцверджанне! Два–два. Гейм-пойнт.
РОЗ: Ды што з табой сёння?
ГІА: Калі?
РОЗ: Што?
ГІА: Ты аглух?
РОЗ: Я апух?

ГІА: Так ці не?

РОЗ: А ёсць выбар?

ГІА: А Бог ёсць?

РОЗ: Фол! Ніякай бяссэнсіцы. Тры—два. У кожнага па гейме.

ГІА: *(сур'ёзна)* Як цябе завуць?

РОЗ: А цябе?

ГІА: Я першы спытаў.

РОЗ: Сцверджанне. Адзін—нуль.

ГІА: Як цябе называюць дома?

РОЗ: А цябе?

ГІА: Калі я дома?

РОЗ: Дома цябе завуць іначай?

ГІА: Дзе-дзе?

РОЗ: У цябе няма дому?

ГІА: А чаму ты пытаеш?

РОЗ: Да чаго ты вядзеш?

ГІА: *(з націскам)* Як цябе завуць?

РОЗ: Паўтор. Два—нуль. Матч-пойнт.

ГІА: *(хапаючы яго за грудкі)* ХТО ТЫ ПА-ТВОЙМУ ТАКІ?

РОЗ: Рытарычнае пытанне. Маё ўзяло. *(Паўза.)* Чым усё гэта скончыцца?

ГІА: Вось у чым пытанне.

РОЗ: Вечна адны пытанні.

ГІА: Па-твойму, гэта мае значэнне?

РОЗ: А для цябе гэта не мае значэння?

ГІА: А чаму яно мусіць мець значэнне?

РОЗ: Што значыць чаму?

ГІА: *(пацвельваючы)* Хіба не мае значэння, чаму гэта мае значэнне?

РОЗ: *(рэзка)* Ды што з табой?

Паўза.

ГІА: Не мае значэння.

РОЗ: *(голосам гукаючага ў пустыні)* ... Ува што мы гуляем?

ГІА: І якія правілы?

За імі з'яўляецца Гамлет. Ён ідзе праз усю сцэну, чытаючы кнігу, і, калі ўжо амаль знікае, яго заўважае ГІА.

ГІА: *(знянацку)* Розенкранц!

РОЗ: *(надскокваючы)* Што?

Гамлет знікае. РОЗ і ГІА абменьваюцца пераможнымі ўсмішкамі.

ГІЛ: Ну, як табе?

РОЗ: Вынаходліва.

ГІЛ: Натуральна?

РОЗ: Інстынктыўна.

ГІЛ: Зразумеў цяпер?

РОЗ: Здымаю капялюш.

ГІЛ: Дай пацісну руку.

Рукаюцца.

РОЗ: Цяпер дай я паспрабую. Гіл!..

ГІЛ: Не так. Захапі мяне знянацку.

РОЗ: А-а, зразумеў. *(Яны разыходзяцца. Паўза. Убок да ГІЛа) Га-тоў?*

ГІЛ: *(узлаваўшы)* Не тупі!

РОЗ: Выбачай.

Паўза.

ГІЛ: *(рэзка выкрывае)* Гілдэнстэрн!

РОЗ: *(падскокваючы)* Што? *(І тут жа падае духам.)*

ГІЛ: *(з агідаю)* Пастаянства — усё, чаго я прашу!

РОЗ: *(ціха)* А ўсё, чаго прагну я, гэта жыць бясконца...

ГІЛ: *(знясілена)* Дай нам сёння штодзённае наша ў аконца!

Паўза.

РОЗ: Хто гэта быў?

ГІЛ: Ты яго не пазнаў?

РОЗ: Ён не пазнаў мяне.

ГІЛ: А ён цябе і не бачыў.

РОЗ: Як і я — яго.

ГІЛ: Яшчэ пабачым. Я ледзьве пазнаў яго. Ён змяніўся.

РОЗ: Думаеш?

ГІЛ: Перамяніўся цалкам.

РОЗ: З чаго ты ўзяў?

ГІЛ: Знутры і звонку.

РОЗ: Ясна.

ГІЛ: Сам не свой.

РОЗ: Змяніўся.

ГІЛ: Я бачу. *(Паўза.)* Выведаць, што яго гняце...

РОЗ: Мяне?

ГІЛ: Яго.

РОЗ: Як?

ГІЛ: Пытанне і адказ. Стары добры спосаб.

РОЗ: Яго нешта гняце.

ГІА: Ты будзеш пытаць, а я — адказваць.

РОЗ: Нібыта ён — не ён.

ГІА: Бо цяпер я — ён.

Паўза.

РОЗ: А хто тады я?

ГІА: Ты — гэта ты.

РОЗ: А ён — гэта ты?

ГІА: Ды не ж.

РОЗ: Цябе нешта гняце?

ГІА: Ужо лепей. Гатоў?

РОЗ: Вярнемся крыху назад.

ГІА: Мяне штосьці гняце.

РОЗ: Та-а-к.

ГІА: Выведай, што мяне гняце.

РОЗ: Ага.

ГІА: Пытанне і адказ.

РОЗ: З чаго мне пачаць?

ГІА: Звярніся да мяне.

РОЗ: Мой дарагі Гілдэнстэрн!

ГІА: *(спакойна)* Ты што, ужо забыў?

РОЗ: Мой дарагі Розенкранц!

ГІА: *(ледзь стрымліваючыся)* Здаецца, ты так і не зразумеў. Табе трэба ўявіць, што я — гэта ён і што ты задаеш пытанні не мне, а яму.

РОЗ: А-а! Гатоў?

ГІА: Дакладна зразумеў?

РОЗ: Што менавіта?

ГІА: Ты тупы?

РОЗ: Што?

ГІА: Ты аглух?

РОЗ: А ты нешта сказаў?

ГІА: *(перасцерагаючы)* Не цяпер...

РОЗ: Сцверджанне. Адзін-нуль.

ГІА: *(крычыць)* Не цяпер! *(Паўза.)* Калі ў мяне і былі сумневы, ці хутчэй спадзевы, то цяпер яны развееліся канчаткова. Што нас увогуле можа аб'ядноўваць, апроч гэтай сітуацыі? *(Яны разыходзяцца і сядуць.)* Відаць, ён хутка будзе вяртацца назад.

РОЗ: Можа, пойдзем?

ГІА: Чаго гэта?

Паўза.

РОЗ: *(ускокваем, пстрыкаючы пальцамі)* А-а! Ты прыкідвасяшся, што ты — гэта ён, а я задаю табе пытанні!

ГІА: *(суха)* Нарэшце.

РОЗ: Ты збіў мяне з тропу.

ГІА: Я бачу.

РОЗ: Як мне пачаць?

ГІА: Звярніся да мяне.

Яны становяцца насупраць адзін аднаго.

РОЗ: Мой паважаны пане!

ГІА: Мой дарагі Розенкранц!

Паўза.

РОЗ: А я не павінен прыкідвацца табой?

ГІА: Не. Але калі хочаш, давай. Працягнем?

РОЗ: Пытанне і адказ.

ГІА: Анягож.

РОЗ: Добра. Мой паважаны пане!

ГІА: Мой дарагі дружа!

РОЗ: Як маецца?

ГІА: Прыгнечана.

РОЗ: Праўда? А што не так?

ГІА: Я сам не свой.

РОЗ: Знутры ці звонку?

ГІА: І там, і там.

РОЗ: Ясна. *(Паўза)*. Нічога новага.

ГІА: Пераходзь да дэталяў. Капні глыбей. Разведай, з чаго ўсё пачалося.

РОЗ: Вось жа... Вось жа, ваш дзядзька — кароль Даніі?

ГІА: А перад ім — і бацька.

РОЗ: Ягоны бацька?

ГІА: Не, мой бацька.

РОЗ: Але як такое можа быць?..

ГІА: То ж бо то.

РОЗ: Давайце ўсё па парадку. Ваш бацька быў каралём. Вы — яго адзіны сын. Ваш бацька памірае. Вы паўналетні. Ваш дзядзька становіцца каралём.

ГІА: Так.

РОЗ: Неардынарна.

ГІА: І гэта яшчэ мякка сказана.

РОЗ: Згодзен. А дзе быў пан у той час?

ГІА: У Нямецчыне.

РОЗ: Значыць, узурпаваў.

ГІА: Хутчэй пракраўся.

РОЗ: Што натыкае на думку пра...

ГІА: Само сабой.

РОЗ: Як бы сказаць гэта далікатна...

ГІА: Усе і так ведаюць.

РОЗ: Шлюб вашай маці.

ГІА: Я ж і кажу, пракраўся.

Паўза.

РОЗ: (з *маркотай*) Пакуль ягонае цела было яшчэ цёплым.

ГІА: Як і ейнае.

РОЗ: Неймаверна.

ГІА: Непрыстойна.

РОЗ: Паспешліва.

ГІА: Падазрона.

РОЗ: Прымушае задумацца.

ГІА: Не думайце, што я не задумваўся.

РОЗ: І з кім, з братавай жонкай!

ГІА: Яны былі блізкія.

РОЗ: Яна пайшла да яго...

ГІА: Надта блізкія.

РОЗ: ... шукаць суцяшэння.

ГІА: Гідота.

РОЗ: Цяпер усё сыходзіцца.

ГІА: Кровазмяшэнне і пералюбства.

РОЗ: А пан бы пайшоў на такое?

ГІА: Ніколі.

РОЗ: Падсумуйма. Ваш бацька, якога вы любілі, памірае. Вы — ягоны спадкаемца. Вы вяртаецеся дамоў і бачыце, што бацькаў труп яшчэ не астыў, а ягоны малодшы брат ужо забраўся на ягоны трон і ў ягоную пасцелю, чым парушыў прыродныя і чалавечыя законы. Дык чаму вы паводзіце сябе так дзіўна?

ГІА: Не дабярэ розуму! (*Паўза.*) Гэтай гісторыі не чуў толькі лянівы. І ўсё ж па нас паслалі. І мы ўзялі ды прыехалі.

РОЗ: (*нацыярожыўшыся, прыслухваецца*) Чуеш? Здаецца, музыка.

ГІА: І цяпер мы тут.

РОЗ: Як быццам аркестр. Здаецца, я чую аркестр.

ГІА: Розенкранц...

РОЗ: *(няўважліва, усё яшчэ прыслухоўваючыся да музыкі)* Што?
Кароткая паўза.

ГІА: *(крыху кліва)* Гілдэнстэрн...

РОЗ: *(раздражнёны паўтарэннем)* Што-о?

ГІА: Няўжо табе рэальна ўсё адно?

РОЗ: *(не разумеючы)* Ча-аго?
Паўза.

ГІА: Схадзі паглядзі, ён яшчэ там?

РОЗ: Хто?

ГІА: Там.

РОЗ ідзе ўглыб сцэны, да кулісы; глядзіць, а потым вяртаецца і дакладвае.

РОЗ: Так!

ГІА: Што ён робіць?

РОЗ паўтарае ўсе рухі.

РОЗ: Размаўляе.

ГІА: Сам з сабой?

РОЗ ужо хоча ісці зноў, але ГІА нецярпліва дадае.

Ён адзін?

РОЗ: Не.

ГІА: Значыць, не сам з сабой?

РОЗ: Не сам-насам... Здаецца, ідзе сюды. *(Няўпэўнена.)* Можа, пойдзем?

ГІА: Куды? Нас ужо бачылі.

У глыбіні сцэны з'яўляецца Гамлет. Ён ідзе спінай наперад, размаўляючы з Палоніем, які крочыць за ім. РОЗ і ГІА стаяць у кутах авансцэны і назіраюць.

Гамлет: ... бо і вы, пане мой, былі б у маіх гадох, каб маглі, як рак, паўзці назад.

Палоній: *(убок)* У гэтым шаленстве ёсць свая паслядоўнасць. Вашамосць, ці не схавацца вам ад ветру?

Гамлет: У магілу?

Палоній: Сапраўды, надзейнейшага схову не знайсці.

Гамлет ідзе да процілеглай кулісы. Палоній нешта мармыча ўбок, а потым гучна кажа.

Мой прынец, дазвольце развітацца.

Гамлет: Дазваляю. Няма нічога, з чым бы я развітаўся ахвотней,

акрамя свайго жыцця, акрамя свайго жыцця, акрамя свайго жыцця...

Палоній: *(ідучы на авансцэну)* Бывайце, Вашамосць. *(Да РОЗа.)* Вы Гамлета шукаеце? Ён тут.

РОЗ: *(да Палонія)* Няхай вам Бог паможа.

Палоній выходзіць.

ГІЛ: *(кліча Гамлета ў глыбіні сцэны)* Мой міласцівы пане!

РОЗ: Мой найяснейшы пане!

Гамлет спыняецца пасяродку сцэны і паварочваецца да іх.

Гамлет: Найлепшыя сябры мае! Ну, як ты, Гілдэнстэрне?

Падняўшы руку ў бок Розенкранца, ідзе на авансцэну.

Гілдэнстэрн кланяецца пустаце. Гамлет выпраўляецца.

А, Розенкранц!

Яны дабрадушна смяюцца над памылкай. Усе сустракаюцца пасярод сцэны, а там паварочваюцца да гледачоў спінай ды ідуць прэч — Гамлет пасярэдзіне, абдымаючы РОЗа і ГІЛа за плечы.

Гамлет: Ну, як вы маецеся, хлопцы?

Святло гасне.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Працяг папярэдняй сцэны. Гамлет, ідучы, размаўляе з РОЗам і ГЛам, аднак слоў не разабраць. Першая добра чутная фраза належыць Гамлету, яна ідзе адразу за кароткай прамовай — гл. «Гамлет», дзея 2, сцэна 2.

Гамлет: Трасца, ёсць у гэтым нешта надзвычайнае, калі б толькі філасофія магла да гэтага дакапацца.

Чуюцца фанфары трагікаў.

ГЛ: А вось і акторы.

Гамлет: Панове, вітаю вас у Эльсіноры. Вашы рукі, ну ж бо! (*Бярэ іх за рукі.*) Этыкет і цырыманіял — спадарожнікі ўсякага вітання. Дазвольце мне прыняць вас у такі спосаб, каб маё абыходжанне з акторамі (*якое, мушу вам сказаць, мае быць вонкава гжэчным*) не выглядала больш гасцінным, чым сустрэча з вамі. Вітаю ж! (*Збіраецца ісці.*) Але мой дзядзька-бацька і цётка-маці памыляюцца.

ГЛ: У чым жа, Вашамосць?

Гамлет: Я вар'ят толькі пры норд-норд-весце; калі ж вецер з поўдня, сокала ад чаплі я адрозніваю.

ГЛ адварочваецца, і ў гэты самы момант уваходзіць Палоній.

Палоній: Дзень добры, панове.

Гамлет: (*да РОЗа*) Паслухай, Гілдэнстэрне (*няўпэўнена да ГЛЛ*), і ты таксама, — на кожнае вуха па слухачу. Гэтае вялікае дзіця, што вы бачыце, яшчэ не вылезла з пялюшак...

Працягваючы гаварыць, ён вядзе РОЗа ўглыб сцэны.

Палоній: Вашамосць, у мяне ёсць навіны.

Гамлет: (*адпускаючы РОЗа і перадражніваючы*) Вашамосць, у мяне ёсць навіны... Калі Росцый быў акторм у Рыме...

РОЗ вяртаецца на авансцэну да ГЛЛ.

Палоній: (*накідаючы сцэну за Гамлетам*) Акторы ўжо тут, Вашамосць.

Гамлет: Ззз, ззз.

Гамлет і Палоній виходзяць. РОЗ і ГІЛ стаяць у задуменні. Ніхто не наважваецца загаварыць першым.

ГІЛ: Гм...

РОЗ: Га?

ГІЛ: Што?

РОЗ: Я думаў, ты...

ГІЛ: Не.

РОЗ: А-а.

Паўза.

ГІЛ: Я думаю, можна сказаць, што мы прасунуліся наперад.

РОЗ: Думаеш, можна?

ГІЛ: Я думаю, можна.

РОЗ: А я думаю, можна сказаць, што ён пашыў нас у дурні.

ГІЛ: Не выкладваць жа нам усе карты адразу!

РОЗ: (з насмешкаю) «Пытанне і адказ. Стары правераны спосаб!» Ды ён абставіў нас блізка ўсую!

ГІЛ: Ну, асадыў назад пару разоў, але я ўсё адно думаю, што мы такі прасунуліся наперад.

РОЗ: Ён разбіў нас ушчэнт.

ГІЛ: Не ўшчэнт, а з невялікай перавагай.

РОЗ: (абурана) Дваццаць сем—тры, і ты кажаш, з невялікай перавагай?! Ён разбіў нас ушчэнт.

ГІЛ: Але ж мы няблага выкручваліся, хіба не?

РОЗ: О, проста выдатна. Ён такі: «Па вас паслалі?» А ты: «Па нас паслалі, Вашамосць...» Ды мне хацелася скрозь зямлю праваліцца.

ГІЛ: Ён задаў шэсць рытарычных...

РОЗ: То ж бо то! Задаў! За дзесяць хвілін ён вываліў на нас дваццаць сем пытанняў, а сам адказаў толькі на тры. Я ўсё чакаў, калі ты капнеш. «Калі ён ужо пачне капляць?» — пытаў я сябе.

ГІЛ: ... і двойчы паўтарыўся.

РОЗ: Што дапамагло нам як кашаль хваробе.

ГІЛ: Але цяпер нам вядомы ягоныя сімптомы, хіба не?

РОЗ: Палова з таго, што ён сказаў, значыць не тое, што ён сказаў, а другая палова ўвогуле нічога не значыць.

ГІЛ: Разбітыя амбіцыі і пачуццё крыўды — вось мой дыягназ.

РОЗ: Добра, шэсць рытарычных пытанняў і два паўторы — застаецца яшчэ дзевятнаццаць, з якіх мы адказалі на пятнаццаць.

І што мы атрымалі наўзамен? Ён прыгнечаны!.. Данія — турма, і ён бы лепей жыў у арэхавай шкарлупіне. Нейкая гульня ценяў пра прыроду амбіцый, ніякай канкрэтыкі... І вось нарэшце адно прамое пытанне, якое б сапраўды магло нешта даць. І чым усё скончылася? Яго прызнаннем, што ён можа адрозніць сокала ад чаплі.

Паўза.

ГІА: Калі вецер з поўдня.

РОЗ: І пагодна.

ГІА: А калі не, то не можа.

РОЗ: Ім кіруе прырода. *(Аблізвае палец і падымае яго ўверх, стоячы тварам да залы.)* А цяпер з поўдня?

Узіраюцца ў залу.

ГІА: Не падобна да паўднёвага. Чаму ты так думаеш?

РОЗ: Я не казаў, што так думаю. Але раз ты пытаеш, то хутчэй паўночны.

ГІА: Ні за што б не падумаў.

РОЗ: Ну, калі ты будзеш такім катэгарычным...

ГІА: Счакай хвілінку. Мы прыехалі прыблізна з поўдня, калі верыць нашай прыблізнай карце.

РОЗ: А-а, цяпер ясна. Але з якога боку? *(Няўпэўнена азіраецца.)* Прыблізна.

ГІА: *(прачышчае горла)* Раніцай сонца было б на ўсходзе. Гэта, я думаю, мы можам дапусціць.

РОЗ: Што цяпер раніца?

ГІА: Калі гэта так, а сонца, напрыклад, вунь там *(паказвае праваруч, а стаіць ён тварам да залы)*, то поўнач мае быць там *(паказвае перад сабою)*. З іншага боку, калі цяпер не раніца, а сонца вунь там *(паказвае леваруч)*, то там... *(замяўшыся)* ... усё роўна была б поўнач. *(Ажыўляючыся.)* Іначай кажучы, калі мы прыйшлі адтуль *(паказвае перад сабою)* і цяпер раніца, то сонца было б вунь там *(паказвае леваруч)*; а калі яно ўсё-такі там *(паказвае праваруч)* і цяпер усё яшчэ раніца, то мы, відаць, прыйшлі адтуль *(паказвае назад)*; а калі поўдзень там *(паказвае леваруч)* і сонца насамрэч вунь там *(паказвае перад сабою)*, то цяпер ужо абед. Аднак, калі ўсё гэта не так...

РОЗ: Чаму б табе проста не схадзіць і не паглядзець?

ГІА: Прагматызм?! Гэта ўсё, што ты можаш прапанаваць? Здаецца, ты не ўяўляеш, у якой сітуацыі мы знаходзімся. Адным кампасам тут рады не дасі, павер мне. *(Паўза.)* Пагатоў так далёка на

поўначы ўвогуле нічога не зразумела — на дварэ хутчэй за ўсё поўная цемра.

РОЗ: Я проста хачу сказаць, што пазіцыя сонца, калі яно відаць, магла б падказаць, хаця б прыблізна, каторая цяпер гадзіна. Або гадзіннік, калі ён ідзе, мог бы падказаць, хаця б прыблізна, дзе цяпер сонца. Я забыў, што канкрэтна ты спрабуеш высветліць.

ГІА: Я спрабую высветліць напрамак ветру.

РОЗ: Тут няма ветру. Скрэзняк — так.

ГІА: У такім разе — адкуль ён? Знойдзем яго крыніцу — і гэта дасць нам хаця б прыблізнае ўяўленне, адкуль мы прыйшлі, што ў сваю чаргу дасць нам хаця б прыблізнае ўяўленне, дзе поўдзень, а гэта можа прыдацца нам у будучыні.

РОЗ: Ён дзьме з-пад падлогі. (*Разглядае падлогу.*) Не можа ж гэта быць поўднем, так?

ГІА: Так, гэта не кірунак. Лізні сабе палец на назе і памахай ім крыху.

РОЗ ацэньвае адлегласць да свайй нагі.

РОЗ: Не магу. Лізні мне сам.

Паўза.

ГІА: Ведаеш што, забудзьма гэта.

РОЗ: Або я лізну табе, калі хочаш.

ГІА: Не, дзякуй.

РОЗ: Магу нават памахаць ім за цябе, калі...

ГІА: (*перабіваючы яго ў злосці*) Божа, ды што з табою?

РОЗ: Проста спрабую дапамагчы.

ГІА: (*супакойваючыся*) Мусіць жа прыйсці хоць нехта. На гэта ўся наша надзея.

Доўгая паўза.

РОЗ: Калі толькі яны ў спешцы не затапталі адно аднаго... Крыкні мо. Што-небудзь зачэпнае. Каб абудзіць у іх цікавасць.

ГІА: Колы закруціліся, і ў іх свой тэмп, на які мы... асуджаныя. Кожны рух дыктуецца папярэднім — у гэтым сутнасць парадку. Калі мы станем самавольнічаць, то пачнецца суцэльны гармідар, — прынамсі, на гэта ўвесь спадзеў. Бо калі б мы выпадакова — чыста выпадакова — знайшлі або западозрылі, што сама наша адвольнасць ёсць часткай іх парадку, то ўсё, мы прайгралі. (*Сядае.*) Адзін кітаёз з дынастыі Тан — а значыць, вялікі філосаф — прысніў, што ён матылёк, і з таго часу ён ужо больш не быў упэўнены, што ён не матылёк, які сніць, што ён кітайскі філосаф.

Можаш яму пазаздросціць: падвойная бяспека, як-ніяк.

Доўгая паўза. РОЗ падскоквае і крычыць у залу.

РОЗ: Пажар!

ГІЛ таксама падскоквае.

ГІЛ: Дзе?

РОЗ: Нідзе. Проста дэманструю злоўжыванне свабодай слова.

Каб давесці, што яна існуе. *(З пагардаю глядзіць у бок залы, потым у іншыя бакі, потым зноў у залу.)* Нават не зварухнуліся. Згарэлі б зажыва разам з ботамі.

РОЗ дастае манету і падкідвае яе. Ловіць, правярае і хавае назад.

ГІЛ: Што?

РОЗ: Што што?

ГІЛ: Арол ці рэшка?

РОЗ: А-а. Я не паглядзеў.

ГІЛ: Паглядзеў-паглядзеў.

РОЗ: Праўда? *(Дастае манету і разглядвае яе.)* Сапраўды, выглядае знаёма.

ГІЛ: Што апошняе ты помніш?

РОЗ: Не хочацца і ўспамінаць.

ГІЛ: Перасякаючы масты, мы спальваем іх за сабой, не маючы іншага доказу свайго руху, апрача ўспаміну пра пах дыму і дапушчэння, што некалі нашы вочы слязіліся.

Раптам ажывіўшыся, РОЗ падыходзіць да яго, трымаючы паміж вялікім і ўказальным пальцамі манету. Ён накрывае яе другой рукой, потым разводзіць кулакі і выцягвае іх перад ГІЛам. Той вывучае кулакі і паказвае на левы. РОЗ раскамечвае кулак — там пуста.

РОЗ: Не ўгадаў.

РОЗ паўтарае маніпуляцыі. ГІЛ зноў выбірае левы кулак, але там па-ранейшаму пуста.

ГІЛ: Зноў не ўгадаў.

Працэс паўтараецца. ГІЛ спачатку кранае адну руку, потым адразу другую. РОЗ міжволі раскрывае абедзве — і ў абедзвюх пуста. РОЗ смяецца, а ГІЛ ідзе ўглыб сцэны. РОЗ перастае смяяцца, глядзіць сабе пад ногі, потым неўразуменна ляпае сябе па адзежы.

Яго пошукі перапыняе Палоній, які з'яўляецца ў глыбіні сцэны разам з трагікамі і Гамлетам.

Палоній: *(уваходзячы)* Сюды, панове.

Гамлет: Ідзеце за ім, сябры. Заўтра мы ставім п'есу. *(Убок актору, які замыкае працэсію трагікаў.)* Паслухай, дружа, ці зможаце вы сыграць «Забойства Ганзага»?

Актор: Анягож, Вашамосць.

Гамлет: Вось яго мы і дамо заўтра ўвечары. Зможаш пры патрэбе вывучыць прамову радкоў так на дванаццаць або шаснаццаць, якія я напішу і ўстаўлю ў п'есу?

Актор: Анягож, Вашамосць.

Гамлет: Выдатна. Ідзі за тым панам, толькі глядзі не перадражнівай яго.

Актор, перасякаючы авансцэну, заўважае РОЗа і ГІ-Ла. Спыняецца. Гамлет, таксама ідучы ўглыб сцэны, развітваецца з імі на хаду.

Гамлет: Сябры мае, пакідаю вас да вечара. Рады вас бачыць у Эльсіноры.

РОЗ: Дзякуй, Вашамосць.

Гамлет пакідае сцэну.

ГІЛ: Усё ж дагналі.

Актор: *(халодна)* Яшчэ не, сэр.

ГІЛ: Сачы за языком, а то загадаем яго вырваць, а астатняе выкінем, як салаўя на рымскім застоллі.

РОЗ: Сарваў у мяне з губ.

ГІЛ: Табе мову адбярэ.

РОЗ: Цяляты язык аджуюць.

ГІЛ: Будзеш як нямко ў маналогу.

РОЗ: Як салавей на рымскім застоллі.

ГІЛ: Станеш заікацца.

РОЗ: Не зможаш і радка вымавіць.

ГІЛ: Давядзецца гаварыць на мігі.

РОЗ: Удавацца ў драматычныя паўзы.

ГІЛ: Не відаць табе больш свайго языка.

РОЗ: Нават губы не зможаш аблізаць.

ГІЛ: Забудзеш смак слёз.

РОЗ: І сняданку.

ГІЛ: Забудзеш розніцу.

РОЗ: Бо яе і не будзе.

ГІЛ: Аджужам табе язык.

РОЗ: Зразумеў?

ГІА: Дагнаў?

Актор: *(гучна)* Яшчэ не! *(З горыччу.)* Вы нас кінулі.

ГІА: А-а, я і забыў — вы ж ставілі на дарозе спектакль. Так, шкада, што мы яго прапусцілі.

Актор: *(выбухае)* Ды нам сорамна цяпер глядзець адзін на аднаго! *(паўза, беручы сябе ў рукі)* Вы не разумееце, як прынізілі нас, адабраўшы адзіную рэч, якая хоць неяк рабіла наша жыццё зносным, — дапушчэнне, што нехта глядзіць... З сюжэту ўжо выбыла два трупы, калі мы ўрэшце заўважылі, што мы — адны: стаім, голяя як бубен, пасярод бязлюддзя і выліваем душу ў бяздонны калодзеж.

РОЗ: Гэта трыццаць восьмая?

Актор: *(прыгнечана)* Як ненармальныя дзеці, мы выдрыпвалі ў адзежы, якой ніхто не носіць, размаўлялі так, як ніхто не размаўляе, выкрыквалі любоўныя прызнанні ў парыках і рыфмаваных куплетах, забівалі адзін аднаго драўлянымі мячамі і кідалі на вецер абяцання ў вернасці пасля пустых клятваў помсты... Кожны жэст, кожная поза — усё раставала ў бязлюдным паветры. Мы аддалі сваю годнасць на водкуп аблокам, і толькі птушкі слухалі нас, нічога не разумеючы. *(Паварочваецца да іх.)* Няўжо няясна? Мы акторы — мы процілегласць людзям!

Яны адхінаюцца ў замяшанні. Ягоны голас спакайнее.

Успомніце, зараз, самую прыватную... тасмную... інтымную рэч, якую вы калі-небудзь рабілі, бо былі перакананыя ў ейнай тасмнасці...

Ён вытрымлівае доўгую паўзу, каб яны — і гледачы — падумалі. У РОЗа на твары з'яўляецца хітры выраз.

Ну як, успомнілі? *(падвышаючы голас і хітаючы галавою)* Ага, ба-чу, што ўспомнілі!

РОЗ падскоквае, распачліва спрабуе зрабіць выгляд, што гэта не так.

РОЗ: Ты! Ніколі! Манюка!

РОЗ спыняе сябе смяшком у пустату і зноў сядзе.

Актор: Мы акторы... Мы адмовіліся ад саміх сябе, упэўненыя, што ўмовы нашай прафесіі будуць выкананы: што нехта будзе глядзець. Але выявілася, ніхто не глядзеў. Нас абудзі ў лапці. Толькі на доўгім маналогу забойцы мы змаглі разгледзецца на бакі: застыўшы ў профіль, мы шукалі вас вачыма — спачатку ўпэўнена, потым нерашуча і ўрэшце з адчаем, бо куды ні глянь, кожны ла-

пiк дзёрну, кожнае бярвяно, кожны зацiшны куток быў пустым i бяслюдным. I ўвесь гэты час кароль-забойца змрочным i бясконца вiнаватым голасам прамаўляў у далягляд... Як яшчаркi, мы сталi асцярожна круцiць галовамi, труп беззаганнай Разалiнды — падглядваць праз пальцы, а кароль — запiнацца. Але нават тады звычка i ўпартая вера ў тое, што нашы гледачы сочаць-такi за на-мi з-за найблiжэйшага куста, яшчэ доўга прымушалi нашы цэлы няўклюдна рухацца далей, хоць гэта i страцiла ўсялякi сэнс, пакуль яны ўрэшце не застылi, як тыя калёсы без вазака. Пуста. Ані душы. Ані выкрыку асуджэння. Толькi голая — да непрыстойнасцi — цiшыня. Мы паздымалi свае кароны, мячы i залатыя адзежы ды маўклiва пацягнулiся ў Эльсiнор.

Павiсае цiшыня, якую парушае ГiЛ, пачаўшы з iранiчнай няспешнасцю пляскаць у далонi.

ГiЛ: Выдатна сыграна — калi б яшчэ гэтыя вочы ўмелi пралiваць слёзы!... Крыху перабор з метафарамi, праўда. Не тое, каб я крытыкаваў — так, справа густу. I вось вы тут, нарэшце дабралiся да нас. Толькi ў лiтаральным сэнсе, спадзяюся. Зрэшты, можаце лiчыць, што мы квiты — гэта каб вы разумелi, каму дзякаваць за мажлiвасць выступаць пры двары.

Роз: Мы разлiчваем на вас. Забаўце яго. Вы тыя слодычы, у якiя мы яго ўцягнем... *(У яго вырываецца смяшок, але ён хутка бярэ сябе ў рукi.)* I я не пра ваш звычайны бруд. Нельга ставiцца да асоб каралеўскага роду як да людзей са звычайнымi разбэшчанымi жаданнямi. Яны пра гэта нiчога не ведаюць, як i вы — пра iх, што захоўвае жыццё i вам, i iм. Таму глядзiце, трэба выступiць чыста i акуратна, каб спадабалася ўсёй каралеўскай сям'i, а не то, ужо ж паверце мне, сёння ж увечары адправiцеся граць у карчму.

ГiЛ: Або заўтра ўвечары.

Роз: Або не.

Актор: Нас тут ужо ведаюць. I досыць даўно.

ГiЛ: Вы гралi для яго раней?

Актор: Так, сэр.

Роз: I што ж яму даспадобы?

ГiЛ: Класiка.

Роз: Пiкантна!

ГiЛ: Што вы будзеце даваць?

Роз: «Забойства Ганзага».

ГiЛ: Шмат трупаў i выдатных вершаў.

Актор: Перапёртых з італьянскай...

РОЗ: А пра што там?

Актор: Пра караля і каралеву...

ГІА: Ага, эскапізм! Што яшчэ?

РОЗ: Кроў...

ГІА: Каханне і рыторыка.

Актор: Анягож. *(Ідзе.)*

ГІА: Вы куды?

Актор: Магу прыходзіць і ісці, калі захачу.

ГІА: Я гляджу, вы ведаеце тут усе хады і выходы.

Актор: Я бываў тут раней.

ГІА: А мы ўсё яшчэ спрабуем стаць на ногі.

Актор: Так можна і без галавы застацца.

ГІА: А ты адкуль ведаеш?

РОЗ: Здараліся выпадкі.

ГІА: Бо ты бываў тут і раней.

Актор: І ведаю, адкуль дзьме вецер.

ГІА: Ага, працуем пад прыкрыццём? Хітра! Зрэшты, для вас гэта, відаць, як дыхаць — пры такой-то прафесіі.

Актор захоўвае сур'езнасць і зноў хоча ісці, але ГІА спыняе яго ўдвугарадзь.

Калі шчыра, мы цэнім ваша таварыства, бо іншага ў нас няма. Нас зачаста пакідалі на саміх сябе — праз пэўны час нават няпэўнасць быць пакінутым на кагосьці іншага выглядае прывабна.

Актор: Няпэўнасць — звычайны стан чалавека. У гэтым вы нічым не розніцеся ад іншых.

Ён зноў хоча ісці. ГІА зрываецца.

ГІА: Але што нам напразілы бог рабіць?

Актор: Расслабцеся. Рэагуйце. Так людзі звычайна і робяць. Немажліва ісці па жыцці і задаваць пытанні на кожным павароце.

ГІА: Але ж мы не ведаем, ні што адбываецца, ні што нам з сабой рабіць. Мы не ведаем, як нам дзейнічаць.

Актор: Дзейнічайце натуральна. Прынамсі, вы ведаеце, чаму вы тут.

ГІА: Мы ведаем толькі тое, што нам кажуць, а кажуць няшмат. І нават гэта, наколькі нам вядома, няпраўда.

Актор: Наколькі ўсім вядома, усё вакол — няпраўда. Усё трэба прымаць на веру, і праўдай ёсць толькі тое, што прымаецца за такую. Яна — валюта жыцця. Мажліва, яна нічым не забяспечана,

але гэта і няважна, пакуль яна прымаецца за чыстую манету. Трэба дзейнічаць з уласных дапушчэнняў. Што вы дапускаеце?

РОЗ: Што Гамлет сам не свой, ні звонку, ні ўнутры. І нам трэба выведаць, што яго гняце.

ГІА: Але ён трымае ўсё ў сабе.

Актор: А хто не, у нашы-то дні?

ГІА: Ён — прыгнечаны.

Актор: Прыгнечаны?

РОЗ: Звар'яцеў.

Актор: І як гэта праяўляецца?

РОЗ: Гм. (*Да ГІА*) Як гэта праяўляецца?

ГІА: Хутчэй апанураў, чым звар'яцеў.

Актор: Значыць, прыгнечаны.

ГІА: У яго змяніўся настрой.

РОЗ: Ён настроіўся.

Актор: На панураецца?

ГІА: На вар'яцтва. І ўсё такое.

РОЗ: Менавіта.

ГІА: Як прыклад.

РОЗ: Ён размаўляе сам з сабой, што магло б быць прыкметай вар'яцтва.

ГІА: Калі б не гаварыў да толку, што ён і робіць.

РОЗ: І гэта намякае на процілегласць.

Актор: Протілегласць чаму?

Невялікая паўза.

ГІА: Здаецца, я зразумеў. Чалавек, які гаворыць да толку сам з сабой, не большы вар'ят, чым той, хто гаворыць не да толку з іншымі.

РОЗ: Або такі самы вар'ят.

ГІА: Або такі самы.

РОЗ: А ён робіць і тое, і другое.

ГІА: То ж бо то.

РОЗ: Абсалютна нармальны вар'ят.

Паўза.

Актор: Чаму?

ГІА: Гм. (*Да РОЗа*) Чаму?

РОЗ: Менавіта.

ГІА: Што менавіта?

РОЗ: Менавіта таму.

ГІА: Што менавіта таму?

РОЗ: Што?

ГІА: Ча-аму?

РОЗ: Што менавіта чаму?

ГІА: Чаму ён вар'ят?

РОЗ: Ды не ведаю я!

Паўза.

Актор: Стары думае, ён закахаўся ў дачку.

РОЗ: *(у жаху)* Божухна! У сваю дачку! Баюся, тут мы бяссільныя.

Актор: Ды не ў сваю! У яго ж няма дачкі! Стары думае, што ён закахаўся ў ягоную дачку.

РОЗ: Стары — у дачку?

Актор: Гамлет, закахаўся ў дачку старога, так думае стары.

РОЗ: Ага! Цяпер становіцца ясна! Неўзаемнае каханне!

Актор ідзе.

ГІА: *(фашыстоўскім тонам)* Ніхто не пакідае пакою! *(Паўза. Няўпэўнена.)* Без уважнай прычыны.

Актор: Але чаму?

ГІА: Усё гэта гойсанне туды-сюды становіцца надта самавольным — я пачынаю блытацца. Ад цяпер усё павінна мець сэнс.

Актор: Мне трэба вучыць словы.

ГІА: Добра, ідзі.

Актор знікае за кулісамі. РОЗ паварочваецца да процілеглых, прыкладвае рукі да рота і крычыць.

РОЗ: Наступны!

Адтуль ніхто не выходзіць.

ГІА: Чаго ты чакаў?

РОЗ: Чаго-небудзь... каго-небудзь... ай, нічога.

Яны сядзяць тварам да залы.

Ты галодны?

ГІА: Не, а ты?

РОЗ: *(крыху падумаўшы)* Не. Помніш тую манетку?

ГІА: Не.

РОЗ: Здаецца, я яе згубіў.

ГІА: Якую канкрэтна?

РОЗ: Не помню.

Паўза.

ГІА: А-а, гэтую манету... Малайчына.

РОЗ: Нават не помню, як я гэта зрабіў.

ГІА: Бо яно выходзіць у цябе само сабой.

РОЗ: Ага, прост на ўра.

ГІА: Зрабі гэта яшчэ раз.

Невялікая паўза.

РОЗ: Нам гэта не па кішэні.

ГІА: Так, трэба думаць пра будучыню.

РОЗ: Гэта нармальна.

ГІА: Мець будучыню. Як ні круці, а яна ёсць у кожнага, прычым увесь час... Як вось цяпер... і цяпер... і цяпер...

РОЗ: І так бясконца. Ну, мабыць, не зусім без. (*Паўза.*) У цябе бывае, што ты ўяўляеш сябе мёртвым? Кшалту, ляжыш у труне пад вечкам...

ГІА: Не-а.

РОЗ: І я не... Бязглузда праз гэта засмучацца. У сэнсе, людзі думаюць пра гэта так, нібыта яны ляжаць у труне жывыя, забываючы, што яны насамрэч ужо мёртвыя... а гэта вялікая розніца, як-ні-як... У сэнсе, ты б ніколі не зразумеў, што ты ў труне, не? Гэта ўсё адно, што ў ёй спаць. Не тое, каб я любіў спаць у труне, без паветра і ўсё такое... так можна і мёртвым прачнуцца ды і яшчэ і невядома дзе. То-бок у труне, але дзе канкрэтна? Вось гэты момант мне больш за ўсё і не падабаецца. Таму я пра гэта і не думаю...

ГІА неспакойна захутваецца ў плашч.

У сэнсе, гэта ж навечна, так? Запакуюць цябе ў труну — і ўсё, ніхто табе ўжо не дапаможа. Нават калі не забываць, што ты будзеш там мёртвы... ты толькі падумай, калі б я раптам сказаў табе, што от проста зараз увапхну цябе ў гэтую труну, ты б лёг у яе жывым ці мёртвым? Вядома, жывым. Лепш жыць у труне, чым не жыць зусім. Не? Прынамсі, застаецца хоць нейкі шанс. Ляжыш сабе і думаеш: «Прынамсі, я яшчэ не памёр. Вось-вось хто-небудзь пастукае ў вечка і скажа мне вылазіць: (*стукае кулакамі па падлозе*) “Гэй, як-цябе-там! Ану вылазь адтуль!”»

ГІА: (*ускокваючы, як шалёны*) Можа, хопіць ужо, га?!

Паўза.

РОЗ: На тваім месцы, я б увогуле пра гэта не думаў. Толькі загоніш сябе ў дэпрэсію. (*Паўза.*) Страшная думка гэтая вечнасць. У сэнсе, яна ўвогуле сканчаецца? (*Паўза. Ажыўлена.*) На нябёсах выпадкова сустракаюцца два раннія хрысціянiны. «Гэй, усё яшчэ Сауле з Тарса, — крычыць адзін. — Што ты тут робиш?» А той яму: «З Тарса-Шмарса... Я ўжо Павел». (*Ён неспакойна падымаецца,*

махаючы рукою.) Ім начхаць. Мы для іх нішто. Можам маўчаць тут хоць да пазелянення, а яны ўсё адно не выйдучь.

ГІА: Ці да пасінення.

РОЗ: У зачыненай карэце выпадкова сустракаюцца хрысціянін, мусульманін і габрэй... «Гэй, Сільвэрштайн! — крычыць габрэй. — Хто твой сябар?»... «Яго завуць Абдула, — адказвае мусульманін, але гэты пярэхрыст мне больш не сябар». *(Ён ускоквае зноў, тупае нагой і крычыць у бок куліс.)* Мы ведаем, што вы там! Выходзьце пагаворым! *(Паўза.)* Ніхто нас не слухае. Увогуле... *(Пачынае неспакойна хадзіць.)* Куды падзеўся той момант, калі ўпершыню разумееш, што памрэш? Павінен жа ён быць, нэдзе ў дзяцінстве, калі ўпершыню спадае на думку, што ты нявечны? Гэта мусіў быць страшны ўдар — такое не забываецца. Але я не магу яго ўспомніць. Мне проста ніколі не спадала гэта на думку. Што з гэтага вынікае? Што мы, відаць, нараджаемся ўжо з перадвяданнем сваёй смертнасці. Яшчэ да таго, як вы вывучаем словы, яшчэ да таго, як мы даведваемся, што яны ёсць, мы выходзім з чэрава, усе ў крыві, і вішчым ад ведання, што, не зважаючы на ўсе компасы ў свеце, ёсць толькі адзін напрамак, і вымяраецца ён адно часам. *(Ён задумваецца і працягвае з яшчэ большым адчаем і хуткасцю.)* У цырку на індыйска-кітайскай мяжы выпадкова сустракаюцца індус, будыст і ўтаймавальнік ільвоў. *(Выбухаючы.)* Яны нас увогуле не цэняць! Я больш не буду гэтага цярпець! Зарубіце сабе на носе! *(Ён рэзка паварочваецца да куліс.)* Ну і сядзіце там! Я забараняю вам выходзіць! *(Ніхто і не выходзіць. Цяжка дыхаючы.)* Вось так ужо лепш...

У гэты самы момант за ім з'яўляецца вялікая працэсія, наперадзе ідзе Клаўдзій, Гертруда, Палоній і Афелія. Праходзячы міма, Клаўдзій бярэ РОЗа пад локца і адразу заводзіць з ім размову: па кантэкст гл. «Гамлет», дзея 3, сцэна 1. ГІА па-ранейшаму стаіць тварам да залы, калі Клаўдзій, РОЗ і астатнія пачынаюць вяртацца з глыбіні сцэны.

ГІА: Смерць, за якой толькі вечнасць... найгоршае, што ёсць у абодвух светах. Сапраўды страшная думка.

Ён паварочваецца якраз у час, каб уступіць у размову з Клаўдзіем. Гертруда ж і РОЗ ідуць далей на авансцэну.

Гертруда: І як ён вас прыняў?

РОЗ: З усёй пашанай.

ГІА: *(вяртаючыся ў час, каб адказаць)*

Хаця й занадта стрымліваў сябе.

РОЗ: *(адкрыта хлусіць, ловячы ГІА ў позірк)*

Скупіўся на пытанні, але нам

Адказаў з найвялікшаю ахвотай.

Гертруда:

Ці спрабавалі да забаў схіліць?

РОЗ:

Нам па дарозе стрэліся акторы,

Пра што мы расказалі прынцу, й ён,

Пачуўшы гэта, нейк павесялеў.

Яны ўжо ў Эльсіноры, Вашамосць,

І мне здаецца, ён ім загадаў

Увечары даць п'есу.

Палоній:

Так і ёсць.

І праз мяне ён умалае вас

Таксама завітаць на пастаноўку.

Клаўдзій:

З вялікай радасцю. Прыемна чуць

Пра перамены у яго настроі.

Панове, пастарайцеся ж як след,

Каб ён забыўся ў гэтакіх забавах.

РОЗ:

Як загадаеце, о наш кароль.

Клаўдзій: *(ведучы працэсію)*

Пакінь і ты нас, любая Гертруда,

Бо мы тайком па Гамлета паслалі,

Каб ён мог тут, нібыта незнарок,

Сустрэць Афелію...

Гертруда і Афелія выходзяць.

РОЗ: *(раздражнёна)* Ні хвіліны спакою! Туды-сюды, туды-сюды, абселі нас з усіх бакоў.

ГІА: Табе не ўласціш.

РОЗ: Перадыхнуць не даюць... Чаму б гэта нам не хадзіць міма іх?

ГІА: У чым розніца?

РОЗ: Я іду.

Захутваецца ў плашч. ГІА яго ігнаруе. РОЗ няўпэўне-

на ідзе ўглыб сцэны, углядаецца і хутка вяртаецца назад.

Ён ідзе сюды.

ГІА: Што ён робіць?

РОЗ: Нічога.

ГІА: Не можа быць.

РОЗ: Ну, ідзе.

ГІА: На руках?

РОЗ: Не, на нагах.

ГІА: Зусім голы?

РОЗ: Цалкам адзеты.

ГІА: Прадае глазураваныя яблыкі?

РОЗ: Здаецца, не.

ГІА: Здаецца, і певень смяецца.

РОЗ: Наўрад ці.

Паўза.

ГІА: Хоць забі, не ўяўляю, як нам пачаць размову.

Гамлет з'яўляецца ў глыбіні сцэны і спыняецца, узважваючы «за» і «супраць» самагубства. За ім назіраюць РОЗ і ГІА.

РОЗ: А я думаю, чым не шанц... Узяць вось і... загаварыць з ім... Так, самы што ні на ёсць шанц... Проста і нязмушана... як мужчына з мужчынам... Без усялякіх хітрыкаў... Кшталту, паслухай, дружа, што ўсё гэта значыць... Але-але, за такі шанц трэба хапацца абедзвюма рукамі... калі табе цікава, што я думаю... Няма сэнсу глядзець на доранага каня, пакуль не ўбачыш ягоных бялкоў, не-як так.

Ідзе да Гамлета, але смеласць яго пакідае, і ён вяртаецца назад.

Пачцівы страх, вось у чым наша праблема. Калі даходзіць да справы, мы адразу пасуем перад іх асобамі...

Уваходзіць Афелія з малітоўнікам у руках, не раўнуючы рэлігійная працэсія з аднаго чалавека.

Гамлет:

...О німфа, памяні

Мае грахі ў сваіх малітвах.

Пачуўшы ягоны голас, яна спыняецца, і ён даганяе яе.

Афелія:

Прынц,

Як Ваше здароўе ў гэты дні?

Гамлет:

Пакорна дзякую Вам. Добра, добра.

Размаўляючы, яны знікаюць за кулісамі.

РОЗ: Усё адно што жыць у грамадскім парку!

ГІА: Уражвае, нічога не скажаш. Я думаў, твой просты і нязмущаны падыход пакладзе ўсяму гэтаму канец. Калі дазволіш параду, сядзь і заткніся ўжо. І перастань натурцыца.

РОЗ: *(ледзь не плачучы)* Я не збіраюся гэта цярэць!

З'яўляецца жанчына, падобная да каралевы. РОЗ падыходзіць да яе ззаду, закрывае рукою ёй вочы і кажа з распачнай фрывольнасцю.

Угадай хто!

Актор: *(з'явіўшыся ў куце авансэны)* Алфрэд!

РОЗ апускае рукі і рэзка паварочваецца. Выходзіць, ён абдымаў Алфрэда, адзетага ў сукенку і светлы парук. Актор па-ранейшаму стаіць у куце авансэны. РОЗ ідзе да яго. Актор не кратаецца. Яны стаяць твар да твару.

РОЗ: Можна?

Актор падыходзіць да яе, бліжэйшую да гледачоў. РОЗ нахіляецца, каб пакласці руку на падлогу. Актор ставіць нагу назад. РОЗ ускрывае і адскоквае.

Актор: *(сур'ёзна)* Прашу прабачэння.

ГІА: *(да РОЗ)* Што ён ужо зрабіў?

Актор: Я проста апусціў нагу.

РОЗ: На маю руку!

ГІА: Ты паклаў руку яму пад нагу?

РОЗ: Я...

ГІА: Навошта?

РОЗ: Я думаў... *(Хапае ГІА.)* Не кідай мяне!

Ён прыпускае да выхада. Адтуль выходзіць трагік, адзеты ў караля. РОЗ адскоквае і бяжыць да другіх куліс: адтуль выходзіць яшчэ два трагікі. РОЗ кідаецца назад, але яму насустрач выходзіць яшчэ адзін трагік, і ён замірае на сярэдзіне сцэны. Актор як ніколі нічога пляскае ў далоні.

Актор: Так, у нас мала часу.

ГІА: На што?

Актор: На генеральную рэпетыцыю. Гм, ці не маглі б вы пасунуцца крыху назад... вунь туды... добра... *(Да трагікаў.)* Усе гатовы? І напрамілы бог не забывайце, што мы граем. *(Да РОЗ і ГІА.)* Мы збольшага ўжываем адны і тыя ж касцюмы, і акторы нярэдка забываюць, у якой яны цяпер ролі... Алфрэд, перастань калуца-

ца ў носе. Каралевы робяць гэта не рукамі, а сілай мыслі, прычым не задумваючыся... Добра. Цішыня! Мы пачынаем!

Актор-кароль:

Ўжо трыццаць раз, як слаўны поваз Феба...

Актор ускоквае ў гневе.

Актор: Не-не-не! Спачатку пантаміма, Ваша-трасца-мосць! (*Да РОЗа і ГІла.*) Яны крыху не ў форме, але калі пачнуць паміраць, гэта будзе чыстая паэзія.

ГІл: Цудоўна.

Актор: Няма нічога менш пераканаўчага, чым пераканаўчая смерць.

ГІл: Анягож.

Актор пляскае ў далоні.

Актор: Дзея першая. Паехалі!

Пачынаецца пантаміма. Гучыць ціхая флейта. Актор-кароль і акторка-каралева абдымаюцца. Яна кленчыць і ў нечым яго запэўнівае. Ён падымае яе і туліцца галавою да яе пляча, а тады кладзецца ў ложак. Яна, бачачы, што ён заснуў, выходзіць.

ГІл: А для чаго гэта пантаміма?

Актор: Гэта такі прыём. Ён робіць наступныя падзеі больш-менш зразумелымі. Рэч у тым, што мы абмежаваныя мовай п'ес, а яна нярэдка кампенсуе недахопы ў стылі няяснасцю і мнагазначнасцю.

Пантаміма працягваецца. Уваходзіць іншы трагik. Ён здымае з заснулага караля карону і цалуе яе. Тады дастае бутэлечку з атрутай, вылівае яе каралю ў вуха і выходзіць. Той гераічна курчыцца і памірае.

РОЗ: Хто гэта быў?

Актор: Брат караля і прынцаў дзядзька.

ГІл: Такі сабе брат.

Актор: І дзядзька, як пакажа час.

Каралева вяртаецца, знаходзіць караля мёртвым і разыгрывае сцэну. Уваходзіць атручальнік з двума слугамі ў плашчах і робіць выгляд, што суцяшае яе. Цела выносяць. Атручальнік заляцаецца да каралевы, дорачы ёй падарункі. Спачатку яна супраціўляецца, але ўрэшце прымае ягоную любоў. Пантаміма сканчаецца, і ў гэты самы момант чуецца жаночы лямант. З'яўляецца заплаканая

Афелія, адразу за ёю — Гамлет у гістэрыцы. Ён крычыць, бегаючы вакол яе — усё пасярод сцэны.

Гамлет: Не, з мяне даволі! Гэта давяло мяне да вар'яцтва! *(Яна падае на калені, рыдаючы.)* У нас больш не будзе шлюбав! Так! *(Ён знікае голас і звяртаецца ў тым ліку да трагікаў, якія застылі на месцы.)* Тыя, што ўжо жанатыя *(ён схіляецца ў бок акторкі-каралевы і атручальніка),* хай жывуць — апроч аднаго. *(Ён адорвае іх невясёлаю ўсмішкай і пачынае адступаць, ягоны голас зноў мацнее.)* Астатнія хай застаюцца як ёсць. *(Выходзячы, ён кажа на вуха Афеліі, што клыпае ўглыб сцэны, адзін кароткі сказ.)* У манастыр, хутчэй.

Ён выходзіць. Афелія кленчыць у глыбіні сцэны і ледзь чутна ўсхліпвае. Павісае кароткая цішыня.

Актор-кароль:

Ўжо трыццаць раз, як слаўны поваз Феба...

Уваходзіць Клаўдзій з Палоніем, ідзе да Афеліі і падймае яе на ногі. Трагікі адразу адступаюць назад, схіліўшы галовы.

Клаўдзій:

Любоў? О не, тут іншая хвароба,
Але й не шал, хаця ягоным словам
І не хапае ладу. Штось журба
Ў яго душы выседжвае тасмна,
І я баюся, вылапціцца можа
Якаясь небяспека, і таму,
Каб запабегчы ёй, я змеркаваў:
Ён без абавы ў Англію паедзе...

Па чым Клаўдзій, Палоній і Афелія знікаюць за кулісамі. Першым варушыцца Актор, пляскаючы ў далоні.

Актор: Панове! *(Яны наварочваюцца да яго.)* Гэта нікуды не варта. Такое нельга паказваць. *(да ГІла)* Што вы думаете?

ГІл: А што я мушу думаць?

Актор: *(да трагікаў)* Бачыце, нікуды не варта!

РОЗ пайшоў быў за Афеліяй, але вярнуўся.

РОЗ: Не надта падобна да кахання.

ГІл: І вось мы там, адкуль пачыналі...

Актор: *(да трагікаў)* Абы-што!

РОЗ: *(да ГІла)* Увечары будзе куламеса.

ГІл: Не лезь — мы проста гледачы.

Актор: Дзея другая. Па месцах!

ГІА: Я думаў, гэта быў канец.

Актор: Гэта? Канец? Калі амаль усе яшчэ на нагах? Божухна, не — толькі праз ваш труп.

ГІА: І як мне гэта разумець?

Актор: Лежачы. *(Ён выдае кароткі смяшок, а потым так, нібыта ніколі ў жыцці не смяўся.)* Усякім відам мастацтва кіруе задума — спадзяюся, гэта вы ведаеце? Падзеі развіваюцца, пакуль не надыдзе эстэтычны, маральны і лагічны фінал.

ГІА: І ў чым ён палягае цяпер?

Актор: Фінал заўсёды адзін: мы рухаемся да моманту, калі ўсе, каму было прызначана памерці, паміраюць.

ГІА: Прызначана?

Актор: Паміж «так ім і трэба» і «трагічнай іроніяй» дастаткова месца для праяўлення нашага асаблівага таленту. Агулам кажучы, фінал наступае тады, калі ўсё становіцца настолькі дрэнна, наколькі ўвогуле мажліва. *(Ён уключае ўсмешку.)*

ГІА: І хто гэта вырашае?

Актор: *(выключаючы ўсмешку)* Вырашае? Усё ўжо напісана. *(Ён адварочваецца. ГІА хапае яго і груба разварочвае назад. Без ценю хвалявання.)* Калі цягнуць, то нядоўга і ў цемры размінуцца. У сэнсе, у вуснай традыцыі. Так бы мовіць. *(ГІА адпускае яго.)* Разумеете, мы трагікі. Мы проста выконваем указанні — тут няма месца для выбару. Усіх чакае канец: дрэнных — нешчаслівы, добрых — няўдачны. Гэта і ёсць трагедыя. *(да трагікаў)* Па месцах! Трагікі займаюць свае месцы, каб працягнуць пантаміму, а менавіта жарсную любоўную сцэну, паміж каралевай і каралём-атручальнікам.

Актор: Паехалі!

Сцэна пачынаецца. Актор захоплена каментуе яе для РОЗа і ГІА.

Атруціўшы свайго брата і ачмурыўшы аўдавелую каралеву, ён нарэшце сядзе на трон! Цяпер мы назіраем, як ён і каралева даюць свабоду сваёй неўтаймаванай жарсці. Яна нават і не падазрае, што чалавек, якога яна абдымае...

РОЗ: Не, ну... вы што, сур'ёзна?! Такое нельга паказваць!

Актор: Чаму?

РОЗ: Ну, я лічу, людзі прыходзяць на спектакль па забаву. Ім непатрэбен гэты недарэчны бруд і распушта.

Актор: Памыляецца — яшчэ як патрэбен! І забойствы, і спакушэнні, і інцэст. А вам што трэба, жарцікі?

РОЗ: Мне трэба добрая гісторыя, з пачаткам, сярэдзінай і канцом.

Актор: *(да ГІЛа)* А вам?

ГІЛ: Я б хацеў, каб мастацтва адлюстроўвала жыццё, раз ужо вам усё адно.

Актор: Мне — усё адно, сэр. *(Да каханкаў, што абдымаюцца.)* Добра, павесяліліся — і хопіць. *(Яны падымаюцца. Да ГІЛа.)* Мой выхад праз хвіліну. Луцыян, пляменнік караля! *(Пераводзячы ўвагу на трагікаў.)* Ідзем далей!

Акторы рыхтуюцца да наступнай часткі пантэмімы, у якой сам Актор паказвае страшныя душэўныя пакуты (досыць умоўна, з выкарыстаннем харэаграфіі), пасля чаго ідзе палкая сцэна з каралеваю (гл. «Гамлет», дзея 2, сцэна 4) і вельмі стылізаванае забойства Палонія (яго грае кагадзе памерлы кароль), якога Актор заколвае праз заслону. Увесь гэты час Актор працягвае захоплена каментавань падзеі РОЗу і ГІЛу.

Актор: Луцыян, пляменнік караля... адхілены ад улады сваім дзядзькам і спустошаны кровазмяшальным шлюбам маці... траціць розум... і чыніць пры двары пярэпалах і замяшанне, упадаючы то ў зацяты смутак, то ў неўтаймаванае шаленства... і вагаючыся паміж самагубствам *(поза)* ды забойствам *(забівае Палонія)* ... урэшце, ён ідзе да маці, каб усё высветліць, і ў досыць двухсэнсоўнай сцэне *(абдымкі — з намёкам на эдыпаў комплекс)* благае яе ва ўсім прызнацца і раскаяцца... *(Ён ускоквае, працягваючы гаварыць.)* Кароль... *(Ён штурхае наперад атручальніка-караля.)* пакутуючы ад віны... і прыгнечаны страхам... вырашае адаслаць свайго пляменніка ў Англію і даручае гэту справу двум усмешлівым памагатым... сябрам... прыдворным... віжам... *(Ён рэзка паварочваецца, каб злучыць караля-атручальніка з двума трагікамі ў плашчах; апошнія кленчаць і прымаюць ад караля скрутак.)* Ён уручае ім пісьмо, якое яны мусяць прывезці да ангельскага двара... Яны выпраўляюцца ў дарогу... на караблі...

Віжы становяцца абал Актара, і ўсе трое пачынаюць плаўна гайдацца, перадаючы рух карабля, пасля чаго Актор адыходзіць убок.

І вось яны прыбываюць... *(Адзін з віжаў прыкрывае вочы рукою, узі-*

раючыся ў далягляд.) Сыходзяць... і з'яўляюцца перад ангельскім каралём... *(павярнуўшыся)* Ангельскі кароль...

Змена галаўнога ўбору ператварае актора, які кагадзе граў забітага караля, у караля ангельскага.

Але дзе прынец? Сапраўды, дзе? Сюжэт ускладняецца... воляй лёсу і хітрасці ў іх руках апынаецца пісьмо, якое прадвызначае іх уласную смерць!

Віжы ўручаюць пісьмо, ангельскі кароль яго чытае і загадвае пакараць іх смерцю. Яны ўстаюць, і Актор зрывае з іх плашчы, рыхтуючы да экзекуцыі.

Здрайцы, што пагарэлі на ўласных махінацыях, ці ахвяры багоў? Мы ніколі не дазнаемся!

Дагэтуль пантаміма ішла гладка і без пярэваў, але цяпер РОЗ робіць крок наперад, і ўсё спыняецца. А ўмешваецца ён таму, што пад плашчамі віжы адзетыя ў такія самыя сурдуды, як і сам РОЗ з ГЛам. Крыху няўпэўнена РОЗ падыходзіць да «свайго» віжа. Ён не зусім разуме, чаму сурдуды здаюцца яму знаёмымі. Ён падыходзіць яшчэ бліжэй, мацае сурдуд і задумліва кажа...

РОЗ: Няўжо гэта ты...?! Не, счакай, не кажы... Апошні раз мы бачыліся... калі гэта было? Ат, няўжо так даўно? Мы ж знаёмыя, не? Што-што, а твараў я ніколі не забываю... *(Углядаецца ў віжаў твар.)* То-бок твайго я раней не бачыў. На імгненне мне падалося... не, усё ж мы не знаёмыя, так? Так, баюся, ты памыліўся. Прыняў мяне за некага іншага.

Тым часам ГЛА падыходзіць да другога віжа, хмурачы лоб у задуменні.

Актор: *(да ГЛА)* Вы ўжо бачылі гэта п'есу?

ГЛА: Не.

Актор: Масафра. Ажно восем трупам. Ёсць дзе разгарнуцца нашаму таленту.

ГЛА: *(напружана, з раздражненнем, якое расло падчас усяе пантамімы і каментароў да яе)* Вы!.. Ды што вы ведаеце пра смерць?

Актор: Што акторам яна ўдаецца найлепш. Ім даводзіцца выціскаць усё з таго таленту, што ім дадзены, а іх талент — паміраць. Яны ўмеюць паміраць гераічна, камічна, марудна, раптоўна, агідна, чароўна ці з вялікай вышыні. Мой уласны талент агульнейшы. Я выдзяляю з меладрамы сэнс — сэнс, якога ў ёй насамрэч няма; але час-часом з яго такія прабліскае кволы праменьчык святла, які,

калі глядзець пад правільным вуглом, можа раскалоць шкарлупіну смертнасці.

РОЗ: І гэта ўсё, што яны ўмеюць рабіць — паміраць?

Актор: Божа, не. Яшчэ яны прыгожа забіваюць. Насамрэч, некаторыя з іх забіваюць нават лепей, чым паміраюць; астатнія — наадварот. Гэта называецца камандная гульня.

РОЗ: І хто з іх хто?

Актор: А якая розніца?

ГІА: *(са страхам, але насмешліва)* Акторчыкі! Механікі таных меладрам! І вы называеце гэта смерцю?! *(спакайней)* Вы крычыце і задыхаецеся, падаючы на калені, але гэта ні ў кога не выклікае адчування смерці... не застае знянацку так, каб у галаве нехта зашаптаў: «Аднойчы памрэш і ты». *(Ён выпростваецца.)* Вы паміралі ўжо безліч разоў і пасля гэтага чакаеце, што гледачы будуць верыць у вашу смерць?

Актор: Наадварот, гэта адзіная смерць, у якую яны сапраўды вераць. Іх да яе прывучылі. У мяне быў адзін актор, якога асудзілі на павешанне за крадзеж авечкі — ці ягняці, я ўжо не помню, — дык я папрасіў дазволу павесіць яго ў сярэдзіне п'есы. Давялося крыху перарабіць сюжэт, але я думаў, так будзе эфектней. І што вы думаеце? Гэта не выглядала пераканаўча! Аказалася, што паставіць недавер на паўзу немажліва, — публіка пачала кпіць і кідаць яйкі, і ўсё скончылася катастрофай! — а ён проста стаяў і ўвесь час плакаў — зусім не па ролі — стаяў і плакаў... Не, ніколі больш.

*У добрым настроі ён вяртаецца назад да пантэмімы:
два віжы па-ранейшаму чакаюць смяротнай кары ад яго-
ных рук.*

Гледачы ведаюць, што яны хочуць пабачыць, і гэта ўсё, ува што яны гатовы паверыць. *(да віжаў)* Паехалі!

*Віжы паміраюць няспешна, але досыць пераканаўча.
Святло пачынае гаснуць, і, пакуль яны паміраюць, ГІА
кажа.*

ГІА: Не, не, не... вы ўсё не так зразумелі... смерць немажліва сыграць. Сам факт смерці не мае нічога агульнага з тым, што мы бачым, як яна адбываецца: усе гэтыя здушаныя крыкі, кроў і падзенне цел — не ў гэтым сутнасць смерці. А ў тым, што чалавек больш не з'яўляецца, і ўсё — вось ён тут, а вось яго ўжо няма, і гэта адзінае, што рэальна: цяпер ты яго бачыш, а праз хвіліну ўжо не, і назад ён больш не вернецца — ціхі і непрыкметны выхад, знік-

ненне, якое гусцее па меры таго, як доўжыцца, пакуль урэшце не зацвердзявае ў смерць.

Віжы ляжаць нерухома, ледзь бачныя ў цьмяным святле. Актор падыходзіць да іх і накрывае іх іхнімі ж плашчамі. РОЗ пачынае марудна пляскаць.

Святло гасне.

Імгненне цішыні, потым падымаецца шум. Крыкі... «Кароль устае!»... «Спыніць спектакль!»... Нехта ўсклікае: «Святла, святла, святла!»

Праз некалькі імгненняў святло вяртаецца, і гэта ўсход сонца. На сцэне пуста — за выняткам дзвюх фігур у плашчах, якія ляжаць на зямлі прыблізна тамсама, дзе нядаўна ўпалі забітыя віжы. Па меры таго як святлее, становіцца зразумела, што гэта РОЗ і ГІЛ: яны адпачываюць. РОЗ прыпадамаецца на локцях і шчуліцца ў залю, прыкрываючы вочы рукою. Урэшце:

РОЗ: Там яўна ўсход. Гэта, я думаю, мы можам дапусціць.

ГІЛ: Ніякіх больш дапушчэнняў.

РОЗ: Ды не, сур'эзна. Вунь там сонца. Усход.

ГІЛ: *(глядзіць угару)* Дзе?

РОЗ: Я бачыў, як яно ўзыходзіла.

ГІЛ: А вось і не. Светла было ўвесь час, разумееш? Проста ты расплюшчваў вочы ве-е-е-льмі марудна. Прачніся ты тварам у іншы бок, ты б кляўся, што і там усход.

РОЗ: *(падымаючыся)* Ну ты і недаверак.

ГІЛ: Мяне ўжо ашуквалі.

РОЗ: *(глядзіць паўзверх публікі)* А выглядае вельмі праўдападобна.

ГІЛ: Яны чакаюць, што мы будзем рабіць далей.

РОЗ: Стары добры ўсход.

ГІЛ: Варта нам варухнуцца — і яны зноў накінуцца на нас з усіх бакоў са сваімі цьмянымі ўказаннямі, блытаючы бязглуздымі заўвагамі, ганяючы туды-сюды і перакручваючы нашы імёны.

РОЗ збіраецца запырэчыць, але не паспявае ён адкрыць рот, як:

Клаўдзій: *(за сцэнаю, з пільнасцю)* Гэй, Гілдэнстэрне!

ГІЛ усё яшчэ ляжыць. Невялікая паўза.

РОЗ і ГІЛ: Вы патрэбны...

ГІЛ гнеўна ўскоквае на ногі, і ў гэты момант уваходзяць Клаўдзій і Гертруда. Выгляд у іх крыху распачны.

Клаўдзій:

Сябры мае, ідзеце па падмогу:

У шале прынц Палонія забіў

І вывалак з пакояў каралевы.

Знайдзеце йго, а цела аднясеце

Ў капліцу. І благаю вас, хутчэй.

(напешина выходзячы з Гертрудая, да яе)

Наймудрых трэба склікаць нам сяброў

І даць ім знаць пра нашае рашэнне...

Яны знікаюць. РОЗ і ГЛ не рухаюцца.

ГЛ: Ну...

РОЗ: Так...

ГЛ: Ну і ну...

РОЗ: Так-так. *(Ківае з удаванай упэўненасцю.)* Знайдзеце йго.

(Паўза.) І ўсё такое.

ГЛ: Так.

РОЗ: Ну. *(Невялікая паўза.)* Ну, гэта крок у правільным кірунку.

ГЛ: Ён табе што, не падабаўся?

РОЗ: Хто?

ГЛ: Божа, спадзяюся, па нас слёз пральюць больш!..

РОЗ: У сэнсе, гэта ж прагрэс, не? Нарэшце нешта канкрэтнае.

Знайдзеце йго. *(Не рухаючыся з месца, азіраецца вакол.)* Але з чаго

пачаць...? *(Робіць крок да куліс, але спыняецца.)*

ГЛ: Так, гэта крок у правільным кірунку.

РОЗ: Ты так думаш? Ён можа быць дзе хаця.

ГЛ: Добра, ты ідзі туды, а я пайду сюды.

РОЗ: Добра.

Яны ідуць, кожны — да сваіх куліс. РОЗ спыняецца.

Не.

ГЛ таксама спыняецца.

Ты ідзі сюды, а я пайду туды.

ГЛ: Добра.

Яны ідуць адзін аднаму насустрач, сустракаюцца.

РОЗ спыняецца.

РОЗ: Счакай хвілінку.

ГЛ спыняецца.

Я думаю, нам лепей трымацца разам. Ён можа быць агрэсіўным.

ГЛ: Слушна. Я пайду з табой.

ГЛ ідзе да РОЗа. Яны разварочваюцца і пачынаюць ісці. РОЗ спыняецца зноў.

РОЗ: Не, давай я пайду з табой.

ГІЛ: Добра.

Яны разварочваюцца і ідуць да процілеглых куліс. РОЗ спыняецца. ГІЛ таксама.

РОЗ: Я пайду з табой, але ў свой бок.

ГІЛ: Ну, добра.

Яны зноў разварочваюцца і ідуць да іншых куліс. РОЗ спыняецца. ГІЛ таксама.

РОЗ: Я тут падумаў. А што, калі мы пойдзем, а ён прыйдзе сюды? Бязглузда атрымаецца, не?

ГІЛ: Ну добра, я застануся, а ты ідзі.

РОЗ: Добра.

ГІЛ ідзе на сярэдзіну сцэны.

Слухай.

ГІЛ рэзка паварочваецца і ідзе назад да РОЗа, які сваім парадкам пачынае ісці на авансцэну. Яны сустракаюцца. РОЗ спыняецца.

Я тут падумаў.

ГІЛ спыняецца.

Нам усё-такі лепей трымацца разам. Ён можа быць агрэсіўным.

ГІЛ: Слушна.

ГІЛ ідзе да РОЗа на авансцэну. На імгненне яны застываюць там, адкуль пачалі рухацца.

Нарэшце, хоць нешта становіцца зразумела.

Паўза.

З іншага боку, ён можа і не прыйсці.

РОЗ: *(легкадумна)* Ды прыйдзе ён.

ГІЛ: Давядзецца даваць тлумачэнні.

РОЗ: Ён прыйдзе. *(Легкадумна ідзе ўглыб сцэны.)* Не хвалюйся. Можаш мне паверыць... *(Углядаецца ў нешта, з жахам.)* Ён ідзе!

ГІЛ: Што ён робіць?

РОЗ: Ідзе.

ГІЛ: Адзін?

РОЗ: Не.

ГІЛ: Хто з ім?

РОЗ: Стары.

ГІЛ: Ідзе?

РОЗ: Не.

ГІЛ: Не ідзе?

РОЗ: Не.

ГІА: Ага. А вось і наш шанц. Самы што ні на ёсць. (*Узбуджана.*)
Зладзьма яму пастку!

РОЗ: Што яшчэ за пастку?

ГІА: Стой тут! Не давай яму прайсці!

Ён ставіць РОЗа спінаю да адных куліс і тварам да тых, адкуль вось-вось з'явіцца Гамлет, а сам становіцца побач, за некалькі футаў, каб цалкам перакрыць адзін бок сцэны. ГІА расшпільвае напругу. РОЗ робіць тое самае. Яны злучаюць іх і нацягваюць іх паміж сабою. УРОЗа павольна спаўзаюць штаны. З процілеглага боку ўваходзіць Гамлет, валочачы за сабою цэла Палонія. Ён з'яўляецца ў глыбіні сцэны, робіць крук і знікае за тымі ж кулісамі, але некалькімі футамі ніжэй.

РОЗ і ГІА, усё яшчэ нацягваючы напругу, глядзяць на яго ў бянтэзе.

Валочачы цэла, Гамлет пакідае сцэну. Яны аслабляюць напругі.

РОЗ: Абышлося. У сэнсе, абышоў.

ГІА: А большае двум чалавекам і не пад сілу.

Яны расшпільваюць напругі. РОЗ падцягвае штаны.

РОЗ: (*занепакоена* — *робіць некалькі крокаў у бок, дзе знік Гамлет*)

Ён быў мёртвы.

ГІА: Вядома, мёртвы!

РОЗ: (*наварочваюся да ГІА*) Зусім-зусім.

ГІА: (*раззлавана*) На тое яна і смерць.

РОЗ замаўкае. Паўза.

Ён можа вярнуцца з гэтага боку.

РОЗ пачынае даставаць напругу.

Не, не, не! Колькі можна наступаць на тыя самыя граблі?!

РОЗ спыняецца. Паўза.

РОЗ: Можа, пазваць яго?

ГІА: Мы гэта ўжо спрабавалі.

РОЗ: (*крычыць*) Гамлеце!

ГІА: Не будзь ідыётам.

РОЗ: (*крычыць*) Мой прынец!

Уваходзіць Гамлет. РОЗ у лёгкай замяшанні.

Што Вы зрабілі з мёртвым цэлам, прынец?

Гамлет:

Змяшаў з зямлёю, што яму радня.

РОЗ:

Скажэце, дзе яно, каб мы змаглі
Яго аднесці да капліцы.

Гамлет:

Не верце гэтаму.

РОЗ:

Чаму не верыць?

Гамлет: Што вашы намеры я хаваю ў тайне, а свае — не. Апрача таго, калі пытаецца губка, што можа адказаць ёй каралеўскі сын?

РОЗ: Вы прымаеце мяне за губку, мой прынц?

Гамлет: Але, пане. За тую, што ўбірае каралеўскую ласку, узнагароды і загады. Але акурат такія прыдворныя ўрэшце і прыдаюцца каралю найбольш. Як малпа, ён трымае іх за шчакою — узяўшы ў рот першымі, каб праглынуць апошнімі. Калі яму нарэшце спатрэбіцца тое, што вы сабралі, варта яму націснуць — і губка, тобок вы, зноў сухая.

РОЗ: Я вас не разумею, прынц.

Гамлет: Чаму я рад: словы махляра спяць у вушах дурня.

РОЗ: Мой прынцу, Вы мусіце сказаць нам, дзе цела, і пайсці з намі да караля.

Гамлет: Цела ў караля, але кароль без цела. Кароль — гэта рэч...

ГІА: Якая яшчэ рэч, мой прынц?

Гамлет: Непатрэбная. Вядзецца мяне да яго.

Гамлет рашуча ідзе да куліс. Яны, як пастухі, ідуць за ім. Перад самымых выхадам Гамлет, відаць, заўважае Клаўдзія, які ідзе на сцэну, і схіляецца ў нізкім паклоне. РОЗ і ГІА, успрыняўшы гэта як намёк, таксама нізка схіляюцца — у глыбокім цырыманіяльным паклоне, адкідваючы плашчы. Гамлет, аднак, не спыняючы руху, паварочваецца і, пайшоўшы ў процілеглы бок, пакідае сцэну. РОЗ і ГІА, стоячы са схіленымі галовамі, гэтага не заўважаюць. Ніхто так і не з'яўляецца. РОЗ і ГІА касавурацца ўверх і разумеюць, што кланяюцца пустэце.

Ззаду іх з'яўляецца Клаўдзій. Пры першых яго словах яны падскокваюць і на ўсякі выпадак кланяюцца яшчэ раз.

Клаўдзій:

Ну, што там яшчэ?

РОЗ:

Куды схаваў ён цела, Вашамосць,
Мы не змаглі дазнаць.

Клаўдзій:

А дзе ён сам?

РОЗ: *(крыху завагаўшыся)*

Пад вартаю, чакае Вашай ласкі.

Клаўдзій: *(ідучы)*

Хай прывядуць яго.

*Для РОЗа гэта як удар паміж вачэй, але толькі яго
вочы гэта і паказваюць. Ваганне яго, аднак, кароткае.
З самавітаю няспешнасцю ён паварочваецца да ГІла.*

РОЗ:

Гэй, Гілдэнстэрне, прывядзеце прынца.

*На кароткае імгненне РОЗ задаволены сабою, а ГІЛ
загнаны ў куц яго здрадай. Ён адкрывае і закрывае рот.*

*Але сітуацыя ўратаваная: калі Клаўдзій ужо ідзе, вар-
та ўводзіць Гамлета. Яны перасякаюць сцэну і выходзяць
следам за Клаўдзіем.*

Асвятленне мяняецца на знадворнае.

РОЗ: *(збіраецца ісці)* Ну што, усё?

ГІЛ: *(застаючыся на месцы, задуменна)* Не думаю. Не пасля ўсяго,
што здарылася. Неяк надта проста. І чаму менавіта мы? Падышоў
бы хто заўгодна. Мы нічога такога і не зрабілі.

РОЗ: Мо і не зрабілі, але давялося цяжкавата. Але з намі яны ўжо
скончылі.

ГІЛ: Скончылі што?

РОЗ: Я так і не зразумеў. Шчыра кажучы, мяне гэта не надта і ці-
кавіць. Калі яны не хочуць нам нічога казаць, гэта іх справа. *(Ідзе
ўглыб сцэны да выхада.)* Што да мяне, то я толькі рад, што мы яго
больш не ўбачым...

*Ён глядзіць за сцэну і адразу паварочваецца назад, яго
твар выдае, што там Гамлет.*

ГІЛ: Я так і думаў, што не ўсё.

РОЗ: *(гучна)* Ну што яшчэ?!

ГІЛ: Мы вязём яго ў Англію. Што ён робіць?

РОЗ ідзе ўглыб сцэны і вяртаецца.

РОЗ: Размаўляе.

ГІЛ: Сам з сабой?

РОЗ ужо збіраецца ісці зноў, але ГІЛ яго спыняе.

Ён адзін?

РОЗ: Не, з ім жаўнер.

ГІА: Значыць, не сам з сабой?

РОЗ: Не сам-насам... Ну што, хадзем?

ГІА: Куды?

РОЗ: Ды хоць куды.

ГІА: Навошта?

РОЗ падймае галаву, прыслухоўваючыся.

РОЗ: Ну вось ізноў. *(з надрывам)* Усё, чаго я прашу, гэта вярнуцца назад!

ГІА: *(туручы яму)* Дай нам сёння наш штодзённы расклад...

Здаду іх з'яўляецца Гамлет, які размаўляе з жаўнерам у даспеху. РОЗ і ГІА не паварочваюцца.

РОЗ: Праз іх мы будзем тут тырчаць, пакуль не здырзімся. Не менш. І надвор'е зменіцца. *(Глядзіць уверх.)* Не можа ж вясна доўжыцца вечна.

Гамлет:

Чыё тут войска, капітан?

Жаўнер:

Нарвегіі, шаноўны.

Гамлет:

Куды яно ідзе, дазвольце запытаць?

Жаўнер:

Кудысьці ў Польшчу.

Гамлет:

А хто ў ім ваявода?

Жаўнер:

Форцінбрас.

Пляменнік пажылога караля.

РОЗ: Скалеем тут. Лета ж таксама нявечнае.

ГІА: Выглядае на восень.

РОЗ: *(вывучаючы зямлю)* Але дзе лісце?

ГІА: Пры чым тут лісце? Восень выдае не яно, а пэўная карычняватасць на сконе дня... А яна ўжо падкрадваецца да нас, павер мне... Рудыя і мандарынавыя адценні старога золата, якое афарбоўвае самы ўскраек нашага ўспрымання... густая зырка вохра, паленая умбра і пергамент запечанай зямлі, што мігцяць і звонку, і знутры, фільтруючы святло. У такі час лісце мо дзесьці і падае, як пагаворваюць, але гэта, хутчэй за ўсё, супадзенне. Учора было сінім, як дым.

РОЗ: *(падняўшы голаў, прыслухоўваецца)* Зноў яны.

Да іх даносіцца ледзь чутная музыка трагікаў.

Гамлет:

Я Вам удзячны, пане.

Жаўнер:

Добраславі вас Бог.

Выходзіць.

РОЗ хутка падымаецца і ідзе да Гамлета.

РОЗ:

Хадзем, мой прынц.

Гамлет:

Ідзеце, я вас хутка даганю.

Гамлет паварочваецца спінаю да залы. РОЗ вяртаецца назад. ГІА стаіць тварам да публікі, не рухаючыся.

ГІА: Ён там?

РОЗ: Так.

ГІА: Што ён робіць?

РОЗ глядзіць праз плячо.

РОЗ: Размаўляе.

ГІА: Сам з сабой?

РОЗ: Так. *(Паўза. Хоча ісці.)* Ён сказаў, мы можам ісці. Мамай клянуся.

ГІА: Мне падабаецца ведаць, дзе я. Нават калі я не ведаю, дзе я, мне падабаецца гэта ведаць. Калі мы пойдзем, то не будзем ведаць нават гэтага.

РОЗ: Чаго гэтага?

ГІА: Калі мы ўвогуле вернемся.

РОЗ: Але ж мы не хочам вяртацца.

ГІА: Яно, можа, і так, але ці хочам мы ісці?

РОЗ: Мы будзем свабодныя.

ГІА: Ну, не ведаю. Неба ўсюды адно і тое ж.

РОЗ: Сюды-то мы дайшлі.

Ён ідзе да выхада. ГІА крочыць за ім.

І ўвогуле, усякае яшчэ можа здарыцца.

Яны выходзяць.

Святло гасне.

ДЗЕЯ ТРЭЦЯЯ

*Дзея пачынаецца ў поўнай цемры.
Прыглушаныя гукі, падобныя да тых, што бываюць
на моры.*

*Некалькі імгненняў нічога не адбываецца, а потым
з цемры далятае голас...*

ГІА: Ты тут?

РОЗ: Дзе тут?

ГІА: *(з горыччу)* Цудоўны пачатак...

Паўза.

РОЗ: А-а, дык гэта ты?

ГІА: Я.

РОЗ: Чаму ты так упэўнены?

ГІА: *(выбухаючы)* Напрамілы бог!

РОЗ: Значыць, гэта яшчэ не канец?

ГІА: Ну, мы ўсё яшчэ тут, не?

РОЗ: Хіба? Я нічога не бачу.

ГІА: Але ўсё яшчэ можаш думаць, так?

РОЗ: Думаю, так.

ГІА: І гаварыць.

РОЗ: Гаварыць што?

ГІА: Забудзь. Адчуваеш што-небудзь?

РОЗ: Уф! Я ўсё яшчэ жывы!

ГІА: Дык што ты адчуваеш?

РОЗ: Нагу. Так, здаецца, я адчуваю сваю нагу.

ГІА: І як яна?

РОЗ: Ніяк.

ГІА: Як гэта ніяк?

РОЗ: *(у паніцы)* Я нічога не адчуваю!

ГІА: Дык ушчыпні! *(Адразу вішчыць.)*

РОЗ: Даруй.

ГІА: Ну, хоч нешта праяснілася.

Доўгая паўза. Гукі трохі мацнеюць, і становіцца ясна, што вакол мора. Чуваць рытэнне карабля і шум ветру ў снасцях, да якіх урэшце далучаюцца крыкі маракоў, якія раздаюць цьмяныя, але, без сумневу, марскія каманды. Яны гучаць з усіх бакоў, блізка і не вельмі. Вось кароткі пералік:

Лева руля!

Аддаць штагі!

Узяць рыфы, дружакі!

Гэта ты, стырनावы?

А-агу! Гэта ты?

Права на борт!

Лягчэй, лягчэй!

Пад вецер!

Выбірай ходам, хлопцы!

(Мажліва, абрыўкі матроскіх песень.)

Падняць клівер!

Топсель наверх, браткі!

І далей у такім жа духу. Урэшце заговорвае РОЗ.

РОЗ: А-а, дык мы на караблі. (Паўза.) Цемнавата неяк.

ГІА: Не для ночы.

РОЗ: А для чаго?

ГІА: Для дня.

Паўза.

РОЗ: Так, для дня цемнавата.

ГІА: Відаць, мы далёка на поўначы.

РОЗ: Відаць?

ГІА: Белыя ночы і ўсё такое.

РОЗ: А, ну тады ясна.

Зноў чуваць галасы маракоў.

У глыбіні сцэны запальваецца лямпа — не кім іншым, як Гамлетам.

Святло скупое, але яго дастаткова, каб убачыць, што РОЗ і ГІА сядзяць на авансцэне. Ззаду іх віднеюць цьмяныя абрысы такелажу і пад.

Здаецца, становіцца святлей.

ГІА: Не для ночы.

РОЗ: Бо мы далёка на поўначы.

ГІЛ: А можа, і не, бо нічога не відаць.

РОЗ: *(пасля кароткай паўзы)* Відаць.

Святлее яшчэ больш — ні то ад лямпы, ні то ад месьця, — і становіцца зразумела, што на палубе, акрамя інішага, ёсць тры вялікія, на чалавечы рост, бочкі з накрыўкамі. Яны стаяць у рад, але на некаторай адлегласці адна ад адной. Ззаду і крыху вышэй у палубу ўваткнуты безгустоўны паласаты парасон, дыяметрам метры два: ён нахілены так, што за ім нічога не відаць.

У глыбіні сцэны па-ранейшаму пануе паўзмрок.

РОЗ і ГІЛ, як і раней, павернутыя тварам да глядачоў.

РОЗ: Не, усё-такі святлее. Хутка будзе ноч. Мы як-ніяк на поўначы. *(Панура)* Мяркую, давядзецца ісці спаць. *(Пазяхае і пацягваецца.)*

ГІЛ: Стаміўся?

РОЗ: Ды не асабліва... Не думаю, што я б тут асвойтаўся. Усю ноч спаць, увесь дзень нічога не бачыць... Зацішна, відаць, жывецца гэтым эскімосам.

ГІЛ: Дзе?

РОЗ: Што?

ГІЛ: Я думаў, ты... *(Зрываецца.)* А вось я стаміўся, бо ўжо гатоў паверыць ува што хаця. Не ўпэўнены, што здольны цяпер нават на самы сціплы скептыцызм.

Паўза.

РОЗ: Ці не размяць нам ногі?

ГІЛ: Няма ў мяне ахвоты іх размінаць.

РОЗ: Хочаш, разамну іх за цябе?

ГІЛ: Не.

РОЗ: Можам размяць іх адзін аднаму, і тады не прыйдзецца нікуды ісці.

ГІЛ: *(пасля паўзы)* Не, хто-небудзь можа ўвайсці.

РОЗ: Куды?

ГІЛ: Сюды.

РОЗ: Куды сюды?

ГІЛ: На палубу.

РОЗ разглядае падлогу. Пляскае па ёй рукою.

РОЗ: А дошкі ніштаватыя.

ГІЛ: Так, мне караблі таксама падабаюцца. Асабліва тое, як яны... абмежаваныя. Не трэба хвалявацца, у які бок ісці або ці ісці ўвогу-

ле — нават пытаньня такога не ўзнікае, бо ты ж на караблі як-ніяк. Ідэальнае, і галоўнае бяспечнае месца для гульні ў квача... гульцы будуць заставацца на сваіх месцах, пакуль не пачнецца музыка... Думаю, я правяду рэшту жыцця на караблях.

РОЗ: І паветра здаровае.

РОЗ робіць удых — з чаканнем, а выдыхае ўжо з нудой.

ГЛА устае і глядзіць у залу па-над галовамі публікі.

ГЛА: На караблі чалавек свабодны. Часова. Адносна.

РОЗ: І як яно?

ГЛА: Неспакойна.

РОЗ далучаецца да ГЛА. Цяпер яны абодва глядзяць у залу.

РОЗ: Здаецца, мяне зараз збудзіць.

ГЛА аблізвае палец і падымае ўверх.

ГЛА: З таго боку, здаецца.

РОЗ ідзе ўглыб сцэны, то-бок на верхнюю палубу: у ідэале, туды з авансцэны, г. зн. з ніжняй палубы, мусяць весці некалькі прыступак. Парасон знаходзіцца менавіта там. РОЗ спыняецца каля парасона і зазірае за яго.

ГЛА тым часам, працягваючы глядзець у залу па-над публікай, развівае сваю тэму далей.

Свабодныя рухання, гаварыць, імправізаваць — і ўсё ж... І ўсё ж па-сапраўднаму нас так і не адпусцілі. Наша самаволка абмежавана адной нерухомай зоркай, і тое, што мы на час адхіліліся ад курсу, ёсць усяго невялікай зменай вугла адносна яе: мы, вядома, можам лавіць момант, спрабаваць нешта абмяркоўваць, пакуль гэтыя самыя моманты ідуць, кінуцца ненадоўга туды, потым зазірнуць сюды, але ўрэшце кола ўсё адно замыкаецца і мы апынаемся перад беспярэчным фактам, што мы, Розенкранц і Гілдэнстэрн, дастаўляючы ліст ад аднаго караля да другога, вязём Гамлета ў Англію.

Пад гэты момант РОЗ ужо вярнуўся з верхняй палубы: сцяўшы вусны, каб заўчасна не выдаць таямніцы, ён са шматзначным выглядам падбіраецца на дыбачках да ГЛА, крадком паказвае назад і па-змоўніцку шэпча:

РОЗ: Слухай, а ён — там!

ГЛА: (без ценю здзіўлення) І што ён робіць?

РОЗ: Спіць.

ГЛА: Яму можна.

РОЗ: Што можна?

ГІА: Спаць.

РОЗ: Так, хай спіць.

ГІА: Цяпер у яго ёсць мы.

РОЗ: І таму ён можа спаць.

ГІА: Для яго ўсё скончана.

РОЗ: І ў яго ёсць мы.

ГІА: А ў нас — нічога. (*Крычыць.*) Усё, чаго я прашу, гэта значь у які нам бок!

РОЗ: Для тых, што трапілі ў бяду на моры...

ГІА: Дай нам сёння наш штодзённы намёк.

Кароткая паўза. Сядаюць. Доўгая паўза.

РОЗ: (*варушыцца і азіраецца*) І што цяпер?

ГІА: Пра што ты?

РОЗ: Пра тое, што нічога не адбываецца.

ГІА: Мы на караблі.

РОЗ: Я ведаю.

ГІА: (*разгневана*) Тады чаго ты чакаеш? (*няшчасна*) Мы дзейнічаем амаль наўслеп... Ніякай інфармацыі! Адны абрыўкі і паўзабытыя ўказанні, якія можна з лёгкасцю прыняць за інстынкт.

РОЗ засоўвае руку сабе ў каліту, потым хавае абедзве рукі за спіну і тут жа выцягвае наперад сціснутыя кулакі.

ГІА кранае адзін з кулакоў.

РОЗ раскамечвае яго — там манета.

Ён аддае яе ГІА.

Потым зноў засоўвае руку сабе ў каліту, хавае кулакі за спіну і тут жа выцягвае перад сабою.

ГІА кранае адзін з кулакоў.

РОЗ раскамечвае яго — там манета.

Усё паўтараецца.

І яшчэ раз.

ГІА напружваецца. Яму ўжо адчайна хочацца прайграць.

Усё паўтараецца.

ГІА кранае адзін з кулакоў, тут жа перадумвае і кранае іншы. РОЗ міжволі раскрывае абодва — і ў абодвух па манеце.

ГІА: У цябе ў кожнай руцэ па манеце.

РОЗ: (*збянтэжана*) Але.

ГІА: І ты рабіў так кожны раз?

РОЗ: Угу.

ГІА: Але навошта?

РОЗ: *(жаласна)* Хацеў цябе развесяліць.

Паўза.

ГІА: Колькі ён табе даў?

РОЗ: Хто?

ГІА: Кароль. Ён даваў нам грошы.

РОЗ: А табе колькі?

ГІА: Я першы спытаў.

РОЗ: Столькі ж, колькі і табе.

ГІА: Так, ён бы не стаў нас разрозніваць

РОЗ: Дык колькі ты атрымаў?

ГІА: Не больш за цябе.

РОЗ: Адкуль ты ведаеш?

ГІА: Ты сам мне толькі што сказаў. А вось ты адкуль ведаеш?

РОЗ: Ён бы не стаў нас разрозніваць.

ГІА: Нават калі б мог.

РОЗ: А ён ніколі не мог.

ГІА: Яму нават не прыходзіла да галавы, што ён можа нас пераблытаць.

РОЗ: І пры гэтым нас не пераблытаць.

ГІА: *(наварочваюся да яго, раз'юшана)* Ды калі ж ты ўжо скажаш што-небудзь арыгінальнае?! Няма дзіва, што мы ўвесь час топчамся на месцы! Ты ніколі са мной не спрачасешся — толькі паўтараш мае словы ў іншым парадку.

РОЗ: Арыгінальнае — не мой канёк. Затое з мяне добрая падтрымка.

ГІА: Стаміўся я ініцыятыўнічаць.

РОЗ: *(сціпла)* Проста ты з характару лідар. *(з прыплачам)* Авохці, што ж з намі будзе? *(ГІА бярэцца яго суцяшаць, ад яго былой рэзкасці не засталася і знаку.)*

ГІА: Ну, не плач... усё добра... ну-ну... я пастараюся, каб усё было добра.

РОЗ: Але ж у нас няма ніводнай зачэпкі. Нас кінулі немавед дзе на саміх сябе.

ГІА: Мы на дарозе ў Англію, вязём туды Гамлета.

РОЗ: Але навошта?

ГІА: Што значыць навошта? Дзе ты быў?

РОЗ: Калі? (*Паўза.*) Мы ж не ведаем, што рабіць, калі мы туды дабяромся.

ГІА: Адвядзём яго ад караля.

РОЗ: Ён што таксама будзе там?

ГІА: Ды не, да караля Англіі.

РОЗ: А ён нас чакае?

ГІА: Не.

РОЗ: Тады як ён зразумее, дзеля чаго мы з'явіліся? Што мы яму скажам?

ГІА: У нас ёсць пісьмо. Ты ж помніш пра пісьмо?

РОЗ: А мушу?

ГІА: У пісьме ўсё патлумачана. На гэта наш разлік.

РОЗ: І гэта ўсё?

ГІА: Што гэта?

РОЗ: Мы прывозім Гамлета да ангельскага караля, перадаём яму пісьмо — а далей што?

ГІА: Мажліва, у пісьме ёсць нешта і пра нас, якія-небудзь новыя ўказанні.

РОЗ: А калі не?

ГІА: Тады ўсё, мы закончылі.

РОЗ: І зноў няясна, што рабіць далей?

ГІА: Так.

Паўза.

РОЗ: А яно будзе, гэтак далей? (*Паўза.*) А хто цяпер кароль Англіі?

ГІА: Залежыць ад таго, калі мы туды дабяромся.

РОЗ: Як думаеш, што ў пісьме?

ГІА: Ну... вітанні. Выражэнне вернасці. Просьба аб паслуге, нагадванне пра даўгі. Цьмяныя абяцанні, ураўнаважаныя няяснымі пагрозамі... дыпламатыя, карацей. Ну, і зычэнні членам каралеўскай сям'і.

РОЗ: І нешта пра Гамлета?

ГІА: Вядома.

РОЗ: І пра нас — з усімі падрабязнасцямі?

ГІА: Думаю, так.

Паўза.

РОЗ: Значыць, у нас ёсць пісьмо, якое ўсё тлумачыць. Дык, можа, прачытаем яго?

ГІА: Давай.

РОЗ разумее апошнія словы літаральна і пачынае шнарыць па кішэнях.

Што такое?

РОЗ: Пісьмо.

ГІА: А яно ў цябе?

РОЗ: *(у паніцы)* У мяне? *(Мітусліва шукае далей.)* І куды я мог яго пакласці?

ГІА: Ты ж яго не згубіў?

РОЗ: Відаць, згубіў!

ГІА: Дзіўна, я думаў, ён даваў яго мне.

РОЗ глядзіць на яго з надзеяй.

РОЗ: Хутчэй за ўсё.

ГІА: Але ты выглядаў такім упэўненым, што ў цябе яго няма.

РОЗ: *(гучна)* Дык у мяне яго і няма!

ГІА: Але калі ён даваў пісьмо мне, то ў цябе яго не магло быць у прынцыпе, таму я ўвогуле не разумею, чаму ты так перажываеш, што ў цябе яго няма.

РОЗ: *(пасля паўзы)* Нешта я забытаўся.

ГІА: Ва ўсім гэтым усё менш і менш парадку... Карабель, ноч, пачуццё ізаляванасці і няпэўнасці... усё гэта выклікае страту засяроджанасці. Нам нельга губляць кантроль. Трэба сабрацца. Зараз жа. Альбо ты сапраўды згубіў пісьмо, альбо не згубіў, бо ў цябе яго і не было, а значыць, кароль яго табе не даваў, а значыць, я паклаў яго сабе ў верхнюю ўнутраную кішэню, а значыць *(спакойна дастае пісьмо)* ... яно ў мяне. *(Яны ўсміхаюцца адзін аднаму.)* Нельга больш так адключацца.

Паўза. РОЗ акуратна бярэ ў яго пісьмо.

РОЗ: Цяпер, раз ужо мы яго знайшлі, то навошта мы яго шукалі?

ГІА: *(разважаючы)* Мы думалі, што мы яго згубілі.

РОЗ: І ўсё?

ГІА: Так.

Расслабляюцца.

РОЗ: А цяпер мы згубілі напругу.

ГІА: Якую яшчэ напругу?

РОЗ: Пра што я апошні раз гаварыў перад тым, як мы адхіліліся?

ГІА: А калі гэта было?

РОЗ: *(беспарадна)* Я не помню.

ГІА: *(ускокваючы)* Што за гармідар! Мы так нічога не дасягнем.

РОЗ: *(панура)* Нават Англіі. Зрэшты, я ўсё адно ў яе не веру.

ГІА: У каго ў яе?

РОЗ: У Англію.

ГІА: Думаеш, гэта проста змова картографу? Ты гэта маеш на ўвазе?

РОЗ: Я маю на ўвазе, што проста не веру! (*спакайней*) Не магу сабе ўявіць гэтую Англію. Я спрабую намаляваць сабе ў галаве наша прыбыццё, маленькі порт там... дарогі... мясцовых жыхароў, што ўкажуць дарогу... коней на гасцінцы... як мы едзем цэлы дзень, а можа, і ўсе два тыдні, і вось перад намі палац і ангельскі кароль... Гэта было б лагічна, так? Але ў мяне ў галаве пустата. Мы саслізгваем з карты.

ГІА: Так... Так... (*збіраючыся з думкамі*) Але ты ніколі нічому не верыш, пакуль яно не адбудзецца. Але ж гэта ўсё адбылося, праўда?

РОЗ: Нас нясе па рацэ часу, і мы боўтаемся, хапаючыся за саломінкі. Але якая карысць ад цагліны для таго, хто тоне?

ГІА: Не здавайся! Думаю, засталася нядоўга.

РОЗ: А мы маглі ўжо і памерці. Як лічыш, смерць можа быць караблём?

ГІА: Ды не... Смерць — гэта... не гэта. Смерць не ёсць. Разумееш? Смерць — гэта канчатковае адмаўленне. Не-быццё. Ты не можаш ня-быць на караблі.

РОЗ: Ды я амаль увесь час не быў на караблі.

ГІА: Ды не ж... ты быў, але не на караблі.

РОЗ: Лепш бы я памёр. (*Прыкідвае вышыню.*) Вазьму вось зараз і скокну за борт. Устаўлю ім у кола палку.

ГІА: А можа, яны толькі гэтага і чакаюць?

РОЗ: Тады застануся на палубе. І ўстаўлю ім палку тут. (*разумеючы марнасць гэтага ўчынку, у гневе*) Так, з мяне годзе! Больш нічога не пытаем і ні ў чым не сумняваемся. Проста выконваем — і ўсё. Але недзе трэба правесці мяжу, і я хацеў бы зазначыць, што да Англіі ў мяне даверу няма. Вось так. (*Задумваецца.*) Але нават калі яна і ёсць, усё скончыцца чарговым гармідарам.

ГІА: Не разумею чаму.

РОЗ: (*раз'юшана*) Ён жа не зразумее, пра што мы гаворым. Ну, вось што мы яму скажам?

ГІА: Мы скажам: «Вашамосць, мы прыбылі!»

РОЗ: (*удаючы караля*) І хто вы такія?

ГІА: Мы Розенкранц і Гілденстэрн.

РОЗ: (*гыржае*) Першы раз пра вас чую!

ГІА: Ну, мы людзі маленькія...

РОЗ: *(вельмі і з'едліва)* Што ў вас там?

ГІА: Указанні...

РОЗ: Першы раз чую...

ГІА: *(гнеўна)* Дай дагаварыць! *(накорна)* Мы прыехалі з Даніі.

РОЗ: Што вам трэба?

ГІА: Нічога. Мы дастаўляем Гамлета...

РОЗ: А гэта яшчэ хто?

ГІА: *(раздражнёна)* Вы, мабыць, чулі пра яго...

РОЗ: О, я чуў пра яго дастаткова і не хачу з гэтым звязвацца.

ГІА: Але...

РОЗ: З'яўляецеся сюды без папытання і чакаеце, што я прыму лю-бога вар'ята, якога вы хочаце выдаць за прынца Даніі без усялякіх доказаў!

ГІА: У нас ёсць пісьмо.

РОЗ вырывае ў ГІА пісьмо і ўскрывае яго.

РОЗ: *(дзелавіта)* Ага... Ясна... ну што ж, здаецца, гэта пацвяр-жае вашу гісторыю. Наказ ад караля Даніі... так... дбаючы аб зыску для абодвух каралеўстваў... так-так... па прачытанні гэтага ліста... без адвалокі... я мушу Гамлету сцяць голаў!

ГІА вырывае ў РОЗа пісьмо. Той, нарэшце разумеючы сэнс прачытанага, хоча вырваць яго назад, але ГІА не ад-пускае. Яны чытаюць яго разам і разыходзяцца. Паўза.

Абодва стаяць амаль на краі авансцэны, гледзячы на-перад.

РОЗ: Сонца сядзе. Хутка сцямнее.

ГІА: Думаеш?

РОЗ: Проста хацеў падтрымаць размову. *(Паўза.)* Мы ж ягоняя сябры, як-ніяк.

ГІА: З чаго ты ўзяў?

РОЗ: З таго, што мы з маленства з ім раслі.

ГІА: Гэта яны так кажуць.

РОЗ: Але ж ад гэтага залежыць наш лёс.

ГІА: Ну, увогуле так, але калі падумаць, то не. *(Бесклапотна.)* Не рабем з камара каня, а паразважайма. Дапусцім, раз ужо табе так хочацца, яны сапраўды збіраюцца яго забіць. Ну што ж, ён чала-век, ён смертны, смерць прыходзіць да ўсіх і гэтак далей, а зна-чыць, ён бы ўсё адно рана ці позна памёр. Або калі паглядзець на гэта з гледзішча грамадства — ён такі ж чалавек, як і ўсе вакол,

адзін з многіх, таму падобная страта была б у межах разумнага і дапушчальнага. Акрамя таго, а што ў смерці такога страшнага? Як па-філасофску зазначыў Сакрат, паколькі мы не ведаем, што такое смерць, то баяцца яе проста нелагічна. Мажліва, гэта нават... прыемна. Няма сумневу, што смерць — гэта вызваленне ад цяжару жыцця, а для людзей пабожных яшчэ і надзейны прыстанак ды ўзнагарода. Або можна паглядзець на гэту праблему яшчэ так: мы людзі маленькія, усіх дэталей справы не ведаем, а там колцы ўнутры колцаў і гэтак далей — з нашага боку было б занадта самаўпэўнена ўмешвацца ў задумы лёсу або нават каралёў. Карацей кажучы, я думаю, найлепшае, што мы можам зрабіць, гэта пакінуць усё як ёсць. Завяжы пісьмо назад, толькі акуратна, ага, вось так. Ніхто і не заўважыць, што пячатка зламана, мяркуючы па тым, як ты ўвайшоў у ролю.

РОЗ: Але ў чым сэнс?

ГІА: Логіка тут не пры чым.

РОЗ: Але ж ён нічога нам не зрабіў.

ГІА: І справядлівасць таксама.

РОЗ: Гэта жахліва.

ГІА: Магло быць і горш. Я ўжо пачаў думаць, што будзе.

Ён з палёгкаю смяецца. Заду яго з-за парасона з'яўляецца Гамлет. Увесь гэты час святло пакрысе гасла. Гамлет ідзе да лямпы.

РОЗ: Сітуацыя, як яе разумею я, наступная. Мы, Розенкранц і Гілдэнстэрн, якія з маленства з ім раслі, былі абуджаны чалавекам у сядле і выкліканы да двара, куды адразу прыбылі і дзе атрымалі загад выведаць, што яго гняце, ды ўцягнуць у слодычы нахштаат п'ёсы, якая, на жаль, была перарвана ў некаторым замешанні праз нейкія нюансы, якіх мы не разумеем, што, сярод іншых прычын, прывяло да, сярод іншых наступстваў, моцнага, каб не сказаць забойчага, узбуджэння Гамлета, якога мы ў выніку суправаджаем, дзеля ягонага ж добра, у Англію. Уф. Цяпер усё на сваіх месцах.

Гамлет задзьмухае лямпу. Сцэна занураецца ў цемру. Потым цемра азараецца месячным святлом, у якім Гамлет падкрадаецца да РОЗы і ГІА, якія цяпер спяць. Ён дае пісьмо і адносіць яго за парасон, дзе запальвае лямпу, што відаць праз тканіну; потым Гамлет з'яўляецца зноў, вяртае пісьмо на месца і знікае, задзімаючы лямпу.

Надыходзіць раніца.

РОЗ назірае, як надыходзіць раніца — з глядацкай залы. Ззаду яго адкрываецца вясёлая карціна. Пад парасонам, які цяпер нахілены пад іншым вуглом, стаіць шэзлонг, а на ім, захутаўшыся ў плед, ляжыць Гамлет: ён чытае кнігу і, мажліва, курыць.

РОЗ назірае, як надыходзіць раніца, пакуль тая не змяняецца яркім поўднем.

РОЗ: Ніякіх больш дапушчэнняў. *(Ён устае. Прачынаецца ГІА.)* Сітуацыя, як яе разумею, наступная. Вунь там захад, калі мы сапраўды на поўначы, бо інакш цяпер ноч; кароль даў мне столькі ж, колькі і табе, а табе — столькі ж, колькі і мне; ён ніколі не даваў пісьма мне, бо даў яго табе, але што ў ім, мы не ведаем; мы вязём Гамлета да ангельскага караля, і хто ён, залежыць ад таго, калі мы туды прыбудзем; там мы ўручым пісьмо, якое змяшчае, а можа, і не змяшчае новыя ўказанні для нас; калі не, то ўсё, мы закончылі, і няясна, што рабіць далей. Магло быць і горш. Думаю, мы выкарысталі ўсе шанцы... Не тое, каб нам асабліва дапамагалі. *(Ён зноў сядзе. Яны кладуцца на спіну.)* Каб мы цяпер перасталі дыхаць, то прапалі б.

Прыглушаны гук флейты. Яны сядзяць з цікавасцю, несувымернаю сітуацыі.

ГІА: Ну вось, пачынаецца.

РОЗ: Так, але што?

Яны прыслухваюцца да музыкі.

ГІА: *(ажывіўшыся)* Нарэшце сярод гэтай пустаты хоць нейкі гук; мы на караблі *(трэба гэта прызнаць)* і па-за ходам падзей *(гэта таксама трэба прызнаць)*, і вось дасканалую, абсалютную цішыню мокрага, лянівага плёскату вады аб ваду ды разложыстага рыпу шпангоўта раптам парушае нейкі гук, што дазваляе думаць ці хутчэй дапусціць ці хутчэй спадзявацца, што нешта вось-вось адбудзецца — бо чуецца жалейка. Адзін з маракоў прыціснуў губы да духавога струманта і перабірае пальцамі, скажам так, клапаны, у выніку чаго з яго, так бы мовіць, рота туды паступае паветра, і жалейка, як той казаў, нараджае вельмі красамоўную музыку. Падобная штука магла б змяніць ход падзей. *(Паўза.)* Хадзі глянь, што там.

РОЗ: Нехта грае на жалейцы.

ГІА: Ідзі знайдзі яго.

РОЗ: І што тады?

ГІА: Не ведаю, папрасі што-небудзь зайграць.

РОЗ: Навошта?

ГІА: Хутчэй! Пакуль не ўпусцілі моманту.

РОЗ: Ну і ну! А там нешта адбываецца. І як гэта я адразу не заўважыў?!

Ён прыслухваецца. Робіць крок у бок выхада. Прыслухваецца ўважлівей і мяняе кірунак. ГІА не звяртае на яго ўвагі.

РОЗ блукае па сцэне, спрабуючы высветліць, адкуль далятае музыка. Урэшце ён, сам таго не жадаючы, падыходзіць да сярэдняй бочкі і разумее, што жалейка гучыць адтуль. Аднак бочка зачыненая. РОЗ паварочваецца да ГІА: той па-ранейшаму не звяртае на яго ўвагі. На працягу ўсяе гэтае сцэны РОЗ так і не вымаўляе ніводнага слова, але ўвесь ягоны твар і рукі выражаюць недавер. Ён стаіць, утаропіўшыся на бочку. Унутры працягвае гучаць музыка. Ён штурхае бочку нагой, і жалейка замаўкае. Ён подскакам ідзе назад да ГІА. Музыка пачынаецца зноў. Тады ён падкрадаецца да бочкі і падймае накрыўку. Музыка становіцца гучнейшай. Ён адразу апускае накрыўку. Музыка становіцца цішэйшай. Ён вяртаецца да ГІА. Але тут раздаюцца прыглушаныя гукі барабана. Ён застывае на месцы. Паварочваецца. Вывучае позіркам левую бочку. Барабанны бой гучыць менавіта адтуль, прычым у такт флейце. РОЗ ідзе назад да ГІА. Ужо пачынае адкрываць рот, але не паспявае нічога сказаць, бо раптам чуецца лютня. Ён рэзка паварочваецца і глядзіць на трэцюю бочку. Да музыкі далучаюцца яшчэ некалькі струмантаў. Урэшце становіцца зусім зразумела, што ўнутры бочак, граючы знаёмую мелодыю, якая гучала ў пёсе ўжо тройчы, сядзяць трагікі.

Музыка працягваецца.

РОЗ сядзе каля ГІА. Яны глядзяць наперад, у залу.

Мелодыя сканчаецца.

Паўза.

РОЗ: Здаецца, я чуў цэлы аркестр. (з надрывам) Праўдападобнасць — вось мой адзіны спадзеў!

ГІА: (туруючы яму) Задай нам сёння штодзённы наш напеў...

Накрыўка сярэдняй бочкі раптам адкідваецца, і адтуль з’яўляецца галава Актора.

Актор: Ага! Значыць мы ўсе на адным караблі! (Ён вылазіць, абыходзіць бочкі, грукуючы па накрыўках.) Усе на выхад!

Неверагодна, але з бочак вылазіць уся трупа Трагікаў — са сваімі струмантамі, але без калёс. Некалькі клункаў. Не хапае толькі Алфррэда. Актор у добрым гуморы.

Да РОЗа.

Дзе мы?

РОЗ: У дарозе.

Актор: Значыць, яшчэ не дабраліся. Але, напэўна, ужо блізка.

РОЗ: Да Англіі? Падыходзім, значыць?

Актор: Ну, мне вы падыходзіце. Не думаю, што яны там у Англіі вельмі пераборлівыя. А-алфрэд!

Алфрэд з’яўляецца з Актаравай бочкі.

ГІА: Што вы тут робіце?

Актор: Мы ў дарозе. (да трагікаў) Так, зліцеся з асяроддзем!

Трагікі па-ранейшаму адзетыя ў касцюмы для пантэмімы: кароль з каронаю, Алфрэд-каралева, атручальнік і дзве фігуры ў плашчах.

Яны кланяюцца.

Да ГІА.

Рады нас бачыць? (Паўза.) Я гляджу, вы выйшлі сухімі з вады, прынамсі, пакуль што.

ГІА: А вы?

Актор: Мокрымі і ў няласцы. Наша п’еса абразіла караля.

ГІА: Атож але.

Актор: Так, ён сам у каралевы другі муж. Нетактоўна выйшла.

РОЗ: А мне п’еса спадабалася.

Актор: Нам так і не далі разгарнуцца. Перарвалі на самым цікавым. (Глядзіць у бок Гамлета.) Вось як трэба падарожнічаць...

ГІА: А што вы рабілі ў бочках?

Актор: Хаваліся. (Паказвае на касцюмы.) Давялося ўцякаць не пераадзеўшыся.

РОЗ: Зайцы, значыць.

Актор: Анягож. Нам так і не заплацілі — па крыху не залежных ад нас акалічнасцяў. А ўсё свае грошы мы расторкалі, ставячы на бясспрэчныя факты. Жыццё — гэта азартная гульня, і то з мізэр-

нымі шанцамі; калі б гэта быў заклад, вы б ніколі на яго не згадзіліся. Вы ведалі, што ўсякі лік, памножаны на два, цотны?

РОЗ: Няўжо?

Актор: Мы дазнаёмся пра нешта новае кожны дзень, прычым сабе на шкоду. Але мы, акторы, ніколі не спыняемся. Ведаеце, што адбываецца са старымі трупамі?

РОЗ: Што?

Актор: Нічога. Яны працягваюць граць далей. Здзіўленыя, не?

ГІА: Чаму?

Актор: Нас бачыць?

ГІА: Я падазраваў, што гэта яшчэ не канец.

Актор: Атож. Амаль усе яшчэ на нагах. Што вы пра ўсё гэта думаеце?

ГІА: Нам асабліва няма за што зачапіцца.

Актор: Пагаворыце з ім?

РОЗ: Гэта можна.

ГІА: Але нічога не зменіць.

РОЗ: Аднак гэта мажліва.

ГІА: Бессэнсоўна.

РОЗ: Але ж дазволена.

ГІА: Так, дазволена. У гэтым мы не абмежаваныя. Ніякіх граніц не акрэслена, ніякіх забарон не накладзена. На пэўны час мы забяспечылі сабе свабоду або выпадкова выраклі сябе на яе, зноў-такі на пэўны час. Спантаннасць і прыхамаць цяпер звычайная з'ява. Круцяцца і іншыя колы, але гэта ўжо не наша праблема. Мы можам дыхаць. Можам адпачываць. Можам рабіць, што захочам, і казаць, што і каму захочам, без абмежаванняў.

РОЗ: Але ў пэўных рамках.

ГІА: Вядома, у пэўных рамках.

Гамлет спускаецца да рампы і разглядае гледачоў. Астатнія моўчкі назіраюць за ім. Гамлет гучна адхаркваецца і плюе ў залу. Праз долю імгнення ён падносіць руку да вока і, выцершы плявок, вяртаецца ўглыб сцэны.

РОЗ: Цяга да філасофскага самааналізу з'яўляецца ягонай галоўнай харакатрыстыкай, калі можна так выразіцца. Гэта не значыць, што ён вар'ят. Але і не азначае адваротнага. Вельмі часта гэта ўвогуле нічога не азначае. Што можа быць, а можа і не быць пэўным відам вар'яцтва.

ГІА: Насамрэч, усё зводзіцца да сімптомаў. Шматзначныя адказы,

містычныя алюзіі, блытанне імён, пераконванне нас, што ягоны бацька — гэта ягоная маці, і таму падобнае; намёкі на самагубства, уніканне фізічных практыкаванняў, страта весялосці, прыкметы клаўстрафобіі, не кажучы ўжо пра трызненне аб зняволенні; заклінанне вярблюдаў, хамелеонаў, каплуноў, кітоў, ласіц, каршакоў, чапляў; загадкі, выкруты і адгаворкі; страта памяці, параноя, блізарукасць; летуценні, галюцынацыі; напады на старэйшых з нажом, зневажанне бацькоў, абраза каханай і з'яўленне на людзях без капелюша; дрыготкія калені, спушчаныя панчохі і ўздыхі, як у закаханага школьніка, што ў ягоным веку ўжо яўны перабор.

РОЗ: І размовы з самім сабой.

ГІА: Само сабой.

РОЗ і ГІА разам адыходзяць убок.

Так, і што нам гэта дало?

РОЗ: Ён той самы Актор.

ГІА: Чыя п'еса абразіла караля...

РОЗ: ... абразіла караля...

ГІА: ... які загадвае яго арыштаваць...

РОЗ: ... загадвае яго арыштаваць...

ГІА: ... таму ён уцякае ў Англію...

РОЗ: ... на караблі, дзе сустракае...

ГІА: ... Гілдэнстэрна і Розенкранца, якія вязуць Гамлета...

РОЗ: ... які таксама абразіў караля...

ГІА: ... і забіў Палонія...

РОЗ: ... абразіў караля і так і сяк...

ГІА: ... у Англію. *(Паўза.)* Неяк так.

РОЗ падскоквае.

РОЗ: Выпадкавасці! Усё, што мы маем, гэта выпадковасці! Напрамілы бог, няўжо мы не можам разлічваць на хоць трохі паслядоўны ход падзей?!

Не паспявае ён дагаварыць, як на карабель нападаюць піраты. Шум, беганіна і крыкі: «Піраты!» Усе ў замаяшанні. Гамлет выцягвае меч і кідаецца на авансцэну. ГІА, РОЗ і Актор таксама выцягваюць мячы і бягуць углыб сцэны. Недзе пасярэдзіне яны сутыкаюцца. Гамлет кідаецца назад, а РОЗ, ГІА і Актор — да рампы. Зноў сутыкненне. Пад гэты час у глыбіні сцэны ўжо пануе ўсеагульная паніка. Усе чацвёрэ бягуць туды. РОЗ, ГІА і Актор крычаць:

Нарэшце!
Да зброі!
Піраты!
Усе наверх!
Сюды!
За мною!
У бой!

Усе чацвёрта падымаюцца на верхнюю палубу, бачаць там нешта, што ім не падабаецца, застываюць у нерашучасці — і кідаюцца назад, ратуючы свае жыцці. Гамлет, які бяжыць наперадзе, заскоквае ў левую бочку, Актор — у правую, а РОЗ і ГІЛ — у сярэднюю. Усе зачыняюць бочкі накрыўкамі.

Святло пакрысе меркне, пакуль у глыбіні сцэны працягваецца бой.

Потым гукі заціхаюць, і святло загараецца зноў.

Сярэдняя бочка (у якой сядзелі РОЗ і ГІЛ) прапала.

Накрыўка правай бочкі асцярожна прыпадамаецца, і адтуль з'яўляюцца галовы РОЗа і ГІЛа.

Потым прыпадамаецца накрыўка левай бочкі (дзе сядзеў Гамлет) — і з'яўляецца галава Актора.

Яны заўважаюць адзін аднаго і з грукатам апускаюць накрыўкі.

Паўза.

Накрыўкі асцярожна прыпадамаюцца зноў.

РОЗ: (з палёгкай) Іх няма. (Пачынае вылазіць.) Ледзь вынеслі ногі. Але ж і хутка я сцяміў!

Усе трое вылазяць з бочак. ГІЛ насцярожаны і неруеца. РОЗ выглядае легкадумным, Актор — спакойным і абыхавым. Яны заўважаюць адсутнасць сярэдняй бочкі.

РОЗ азіраецца.

РОЗ: А дзе...?

Актор у жалобным жэсце здымае капялюш.

Актор: Ну вось, ізноў адны — застаецца разлічваць на саміх сябе.

ГІЛ: (устрывожана) Што ты маеш на ўвазе? Дзе ён?

Актор: Уцёк.

ГІЛ: Але куды?

Актор: Так, нам да смерці пашанцавала. Калі можна так выразіцца.

РОЗ: *(неўразуменна)* Да смерці?

Актор: Пашанцавала.

РОЗ: *(удакладняючы)* Ён уцёк да смерці?

Актор: Хто ведае? Але так дакладна нельга выразіцца.

ГІЛ: *(занепакоена)* Але ж ён вернецца?

Актор: Наўрад ці.

РОЗ: Значыць, уцёк да смерці. У сэнсе, памёр, для нас, прынамсі.

Актор: Альбо мы — для яго. *(Адыходзіць і сядзе збоку на падлогу.)*

Усё не так і дрэнна, га?

ГІЛ: *(збянтэжана)* Але ён не можа... Мы ж павінны... У нас пісьмо... Мы плывём у Англію з пісьмом для караля...

Актор: Так, прынамсі гэта выглядае на праўду. Што ж, віншую вас з нешматзначнасцю вашай сітуацыі.

ГІЛ: Вы не зразумелі... У пісьме ж... У нас указанні... Без яго ўсё гэта не мае сэнсу.

Актор: Піраты могуць напасці на каго хаця. Проста дастаўце пісьмо. А яны ўжо самі адправяць у Данію пасланцоў з тлумачэннямі.

ГІЛ: *(на ўзводзе)* Ды не ж... Піраты... яны ж пакінулі нас без сучка і задзіркі... то-бок без сучынка... без задзірка... *(раз'юшана)* Яны пакінулі нас ні з чым!

Актор: *(суцяшае яго)* Ну-ну...

ГІЛ: *(ледзь не плачучы)* Без яго нічога не вырашыцца.

Актор: Ну-ну, не трэба так!

ГІЛ: Без яго нас не адпусцяць!

Актор: Ну-ну!

ГІЛ: Што нам цяпер рабіць?

Актор: Гэта.

Адварочваецца і з асалодаю расцягваецца на падлозе.

РОЗ і ГІЛ стаяць наводдаль.

РОЗ: Зноў абышлося.

ГІЛ: Ці не ў капеечку?

РОЗ уздымае.

РОЗ: Сонца сядзе. *(Паўза.)* Хутка будзе ноч. *(Паўза.)* Калі там захад. *(Паўза.)* Калі мы сапраўды...

ГІЛ: *(крычыць)* Заторкніся! Абрыдла ўжо! Ты думаеш, размова нам цяпер дапаможа?

РОЗ: *(накрыўджана, адчайна спрабуючы ўбіцца ў ласку)* Я... Стаўлю ўсе свае грошы на тое, што год майго нараджэння, памножаны на два, дасць няцотны лік.

ГІА: *(са стогнам)* Толькі не гэта.

РОЗ: Тады твайго!

ГІА валіць яго з ног.

ГІА: *(упаўшы духам)* Мы заплылі занадта далёка, і інэрцыя ўзяла верх; мы бязмэтна рухаемся ў бок вечнасці, без надзеі на перадышку або тлумачэнне.

РОЗ: Радуйся. Калі ты не можаш проста радавацца, то навошта ўвогуле выжываць? *(Падымаецца.)* Усё будзе добра. Проста плывём далей — і ўсё.

ГІА: Куды?

РОЗ: У Англію.

ГІА: У Англію! Англія — гэта тупік. Дый я ніколі ў яе не верыў.

РОЗ: Усё, што нам трэба будзе зрабіць, гэта ўручыць пісьмо. І квіта. Я ўпэўнены.

ГІА: Ну, не веру я ў гэта... У бераг, у гавань там... у тое, што мы вось так проста сыдзем з карабля, некага спынім і спытаем: «Дзе кароль?» А нам у адказ: «А, вам туды, ідзіце да першай павароткі і там налева...» *(раз'юшана)* Не веру я ў гэта!

РОЗ: Так, гучыць не надта праўдападобна.

ГІА: А каб і дабраліся да яго, што мы яму скажам?

РОЗ: Скажам: «Мы прыбылі!»

ГІА: *(удаючы караля)* І хто вы такія?

РОЗ: Мы Розенкранц і Гілдэнстэрн.

ГІА: Хто з вас хто?

РОЗ: Ну, Я... Ты...

ГІА: Навошта прыехалі?

РОЗ: Ну, мы везлі Гамлета... але потым піраты...

ГІА: Анічога не разумею. Хто ўсе гэтыя людзі і пры чым тут я? З'яўляецца немавед адкуль і верзяце нейкую лухту...

РОЗ: *(дастаючы пісьмо)* У нас ёсць пісьмо...

ГІА: *(вырывае яго і ўскрывае)* Пісьмо, значыць... ну, паглядзім, што там... у гэтым вашым пісьме... *(Зачытвае.)* «Раз Англія яго найверны даннік... і раз любоў павінна паміж імі цвісці, нібы раскідзістая пальма, і гэтак далей... па атрыманні гэтага паслання, без адвалокі, доўгай ці кароткай, яго падаўцаў, Розенкранца і Гілдэнстэрна, належыць пакараць імгненнай смерцю...»

Застывае ў здзіўленні. РОЗ вырывае ў яго пісьмо. ГІА вырывае яго назад. РОЗ хоча вырваць яго зноў, але ГІА не адпускае. Яны разам перачытваюць пісьмо і перагляда-

юцца. Актор падымаецца на ногі, падыходзіць да свае бочкі, штурхае яе нагой і крычыць.

Актор: Яны пайшлі. Усё скончылася!

Неверагодна, але з бочкі адзін за адным вылазяць трагікі і як бы незнарок становяцца ў пагражальнае кола наўкруг РОЗа і ГІЛа, якія ўсё яшчэ стаяць, застыўшы ад жаху.

ГІЛ: *(ціха)* Сядаць на карабель было памылкай. Мы, вядома, яшчэ можам хадзіць, мяняць напрамак, але наш рух абмежаваны куды большым рухам, які няўмольна нясе нас наперад, рыхтык вецер або цячэнне...

РОЗ: Напэўна, яны мелі на нас зуб з самага пачатку. Хто б мог падумаць, што мы настолькі важныя?

ГІЛ: Але чаму? Няўжо дзеля вось гэтага? Хто мы такія, каб столькі рэчаў збягалася дзеля нашых маленькіх смерцяў? *(з надрывам да Актора)* Хто мы такія?

Актор: Вы Розенкранці і Гілдэнстэрн. Гэтага досыць.

ГІЛ: Не, не досыць. Нам нічога толкам не расказвалі, і вось цяпер, калі ўсё скончана, нам зноў адмаўляюць у тлумачэнні...

Актор: З нашага досведу, бальшыня рэчаў усё адно сканчаецца смерцю.

ГІЛ: *(страх, помста, пагарда)* З вашага досведу? Вы ж акторы!

Ён выхоплівае з-за акторавай дзягі кінжал і прыстаўляе ягоны кончык Актору да горла; той падаецца назад, ГІЛ наступае, гаворачы ўжо цішэйшым голасам.

Я гавару пра смерць — і такога досведу ў вас быць не можа. Яе немажліва сыграць. Так, вы паміралі ўжо тысячу разоў, але ўсе гэтыя смерці — павярхоўныя, ні ў воднай не было той напругі, той сілы, што выціскае з цела жыццё... і ні ў кога не стыла ў жылах кроў. Бо, паміраючы, вы цудоўна ведалі, што вернецца назад, — толькі ў іншым капелюшы. Але ніхто не падымаецца пасля смерці, пасля яе не бывае апладысmentaў — толькі цішыня і паношаная адзежа. Вось гэта і ёсць смерць...

І ён заганяе кінжал у горла па самае дзяржальна. Актор стаіць з шырока расплюшчанымі ад спалоху вачыма, а потым хапаецца за рану, калі ГІЛ дастае кінжал; глуха ўсклікнуўшы, ён падае на калені і выцягваецца на палубе.

Пакуль ён памірае, ГІЛ — вельмі ўзрушаны, амаль у гістэрыцы — рэзка паварочваецца да трагікаў...

Калі нам нешта і суджана, то суджана і яму. І калі ў нас лёс такі, то ў яго — такі. І калі няма ніякіх тлумачэнняў для нас, то няхай не будзе і для яго...

Трагікі назіраюць за Акторавай смерцю не без цікавасці. Урэшце Актор заціхае. На імгненне навісае цішыня. А потым трагікі пачынаюць пляскаць у шчырым захапленні. Актор падымаецца і абтрасае з сябе пыл.

Актор: (сціпла) Перастаньце, панове, перастаньце... Не трэба пахвал... звычайная прафесійная ігра, не больш таго...

Трагікі працягваюць яго віншаваць. Актор падыходзіць да ГЛА, які стаіць як прыкуты з кінжалам у руцэ.

А вы што думалі? (Паўза.) Разумеце, вось гэта і ёсць, ува што яны насамрэч вераць... і чаго чакаюць.

Ён працягвае руку па кінжал. ГЛА упірае кончык кінжала Актору ў далонь і павольна націскае — лязо засоўваецца ў дзяржальна. Актор усміхаецца і забірае кінжал назад.

На імгненне вам падалося, што я сапраўды змахляваў.

РОЗ рассыпаецца нервовым гучным смехам, тым самым вызваляючыся ад напругі.

РОЗ: Выдатна! Проста выдатна! Я не засумняваўся ні на секунду. А ты? (Пляскае ў далоні.) Біс! Біс!

Актор: (натхняецца, раскідвае рукі і прафесійным акторскім голасам кажа) Смерці на любы век і выпадак! Праз павешанне і ўдушэнне, ад сухотаў і недаядання, у канвульсіях і на пасле! Масавыя бойні і атручэнні! Падвойная смерць на дуэлі! Паехалі!

Алфрэд, усё яшчэ адзеты як каралева, памірае ад яду; Актор заколае рапіраю караля і б'еца з чацвёртым трагікам, наносіць яму смяротны ўдар, але і сам атрымлівае такі ж. Два астатнія трагікі, віжы, адзетыя ў такія самыя сурдуды, як і РОЗ з ГЛАм, паміраюць ад колатых ран, як і ў другой дзеі.

Пакуль у правым верхнім куце сцэны адбываюцца ўсе гэтыя смерці, святло пакрысе меркне.

(паміраючы разам з астатнімі, трагічна і рамантычна) Усяму прыходзіць канец — і гэта ў парадку рэчаў: пакуль жывеш, свеціць святло, але калі прыходзіць зіма тваіх гадоў, цямнець пачынае ра-на...

ГЛА: (стомлена і знясілена, але па-ранейшаму са зёдлівай нецяр-

плівасцю, якая выражаецца ў яго міміцы і жэстах) Не... не... не... толькі не для нас, толькі не так. У смерці няма нічога рамантычнага, гэта не гульня, якая хутка закончыцца... Смерць не ёсць нечым... Смерць не ёсць... Гэта адсутнасць прысутнасці, толькі і ўсяго... бясконцасць невяртання... зазор, які нельга ўбачыць, і нават калі праз яго дзьме вецер, то не ўтварае гуку...

Святло ў глыбіні сцэны канчаткова гасне. Цяпер відаць толькі ГІЛ і РОЗ, ягоныя воплескі слабеюць і тонуць у цішыні.

Кароткая паўза.

РОЗ: Усё, значыць, так? *(Маўчанне. Ён глядзяць у залу.)* Сонца сядзе. Ці зямля падымаецца, як цвёрдзіць модная тэорыя. *(Кароткая паўза.)* Не тое, каб была нейкая розніца. *(Паўза.)* Пра што ўсё гэта было? І калі пачалося? *(Паўза. Маўчанне.)* Няўжо мы не можам проста застацца тут? У сэнсе, ніхто ж не збіраецца сюды перціся, каб забраць нас... Давядзецца ім пачакаць. Мы ўсё яшчэ маладыя... здаровыя... у нас гады жыцця наперадзе... *(Паўза. Маўчанне. Крычыць.)* Мы ж не зрабілі нічога дрэннага! Нікому не прычынілі шкоды. Праўда ж?

ГІЛ: Я не помню.

РОЗ бярэ сябе ў рукі.

РОЗ: Ну добра. Мне ўсё адно. З мяне досыць. Шчыра кажучы, мне так нават лягчэй.

І прападае. ГІЛ гэтага не заўважае.

ГІЛ: На світанку нас клічуць па імені... нейкае пасланне... загад прыбыць да двара... мусіў жа быць момант, недзе на самым пачатку, калі мы маглі яшчэ сказаць «не». Але мы чамусьці яго ўпусцілі. *(Ён азіраецца і бачыць, што застаўся адзін.)* Розэн...? Гілдэн...? *(Бярэ сябе ў рукі.)* Ну што ж, наступны раз будзем разумнейшымі. Вось вы мяне бачыце, а вось вы...

І прападае.

Уся сцэна адразу азараецца святлом: у глыбіні, ляжачы прыблізна ў тых самых пазіцыях, што і мёртвыя трагікі перад гэтым, відаць трупы — гэта апошняя сцэна «Гамлета».

Целы належаць дацкаму каралю і каралеве, Лаэрту і Гамлету. Апошняга трымае пад рукі Гарацыё. Побач стаіць Форцінбрас і два паслы з Англіі.

Пасол:

Жахлівая карціна!

Запозна прыбыло ангельскае пасольства.

Бясчутны слых таго, хто мусіў нас

Пачуць, што споўнены яго загад

І Розенкранц і Гілдэнстэрн памерлі.

З чых нам вуснаў дзякі ждаць?

Гарацыё:

Не з гэтых,

Калі б і дзякаваць яшчэ маглі:

Ніколі ён не вымагаў іх смерці.

Але паколькі на крывавы суд

Вам з Англіі, а вам з паходу ў Польшчу

Ўсё ж выпала паспець, то хай жа целы

Тут на памост высокі пакладуць;

І свету, што не ведае яшчэ,

Я ўсё тады паведаю дацуркі

Аб дзеях пералюбных і крывавых,

Аб карах выпадковых і забойствах,

Учыненых з нацягнутых прычын,

Ды ўрэшце аб тых подступах, што палі

На галаву зачыншчыкам. Я ўсё

Скажу як ёсць.

*Яго прамова накрысе заглушаецца музыкай, святло
на сцэне гасне, і п'еса сканчаецца.*